

บทที่ ๒

แนวคิดเกี่ยวกับศาลเจ้า ศาลพระภูมิ และศาลเพียงตา เขตอำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์

ศาลเจ้า หมายถึง สถานที่ที่สิ่งสถิตของเทพเจ้าที่เคารพนับถือของคนไทยเชื้อสายจีนที่อพยพมาตั้งถิ่นฐานในประเทศไทย และประชาชนคนไทยทั่วไปที่เคารพนับถือต่อศาลเจ้า สำหรับศาลเจ้าในเขตเมืองสุรินทร์นั้น โดยเฉพาะศาลหลักเมือง เดิมเป็นศาลที่ยังไม่มีเสาหลักเมือง แต่มีความศักดิ์สิทธิ์คู่บ้านคู่เมือง เป็นที่เคารพบูชาของประชาชนทั่วไปเป็นเวลานานกว่า ๑๐๐ ปี^๑ อย่างไรก็ตามเมื่อพิจารณาสถานการณ์ตามความเชื่อของสังคมในปัจจุบันก็พบว่า ยังมีค่านิยมความเชื่อเรื่อง ศาลเจ้า ศาลพระภูมิ และศาลเพียงตาอยู่มาก หรือการดูดวงดูโชคชะตาราศี โดยมีความเชื่อว่า เทพเจ้า เจ้าที่เจ้าทางที่สิ่งสถิตอยู่ในศาลเจ้า ศาลพระภูมิ และศาลเพียงตา สามารถคลั่งคลำให้มิโชคลาภได้ ตามอำนาจในสิ่งศักดิ์สิทธิ์เหล่านั้น หรือตามหลักวิชาโหราศาสตร์ จนในบางครั้งถึงกับล้มหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา แต่อย่างไรก็ตามในปัจจุบันนี้ คณะสงฆ์ได้เข้ามามีส่วนร่วมในพิธีกรรมมากพอสมควร โดยใช้หลักคำสอนของพระพุทธศาสนาในการสวดการตั้งนะโม เป็นการเคารพพระพุทธองค์ขึ้นก่อน อาจารย์ผู้ทำพิธีกรรมจะต้องเป็นผู้ที่รักษาศีล ๕ และสวดพระปริตร เชิญเทวดาลงมาเป็นภาษาบาลีซึ่งเป็นภาษาพระพุทธเจ้าได้อย่างถูกต้อง ก่อนเชิญเจ้าที่เจ้าทาง ขึ้นสถิตในศาลได้ เป็นการสร้างความเชื่อและเกิดความขลังความศักดิ์สิทธิ์ในพิธีกรรม ในบางท้องถิ่นมีมนต์คณะสงฆ์ไปสวดเจริญพระพุทธมนต์ก่อนตั้งศาลเจ้า และสวดขยมงคลคาถาก่อนเอาฤกษ์ยาม ซึ่งเป็นพิธีกรรมที่ผู้คนในสังคมเชื่อว่าเป็นแนวทางที่สร้างขวัญและกำลังใจให้ชีวิตมีแต่ความสุขและเกิดโชคลาภ

สำหรับประชาชนเขตอำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ เป็นอีกจังหวัดหนึ่งที่มีแนวโน้มของกระแสดความเชื่อในเรื่องการเคารกราบไหว้ ศาลเจ้า ศาลพระภูมิ ศาลเพียงตา บางคนก่อนจะทำการสิ่งใดมีการบนบานศาลเจ้าให้สำเร็จในหน้าที่การงาน เพื่อเป็นกำลังใจ จนบางครั้งกล่าวได้ว่า การบนบานกลายเป็นคตินิยมที่มีความจำเป็นต่อการดำรงชีวิตของประชาชนในพื้นที่เป็นอย่างมาก เพื่อเป็นการเข้าใจในบริบทความเชื่อเรื่องการเคารพกราบไหว้ ศาลเจ้า ศาลพระภูมิ ศาลเพียงตา ผู้วิจัยได้ศึกษากรอบแนวคิดเรื่องการประกอบพิธีกรรมในการเคารพกราบไหว้ มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

^๑วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญา จังหวัดสุรินทร์, พิมพ์เนื้อหาในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๖ รอบ, ๕ ธันวาคม ๒๕๔๒, หน้า ๗๓.

ในบทนี้ผู้วิจัยจะได้ศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับ ศาลเจ้า ศาลพระภูมิ ศาลเพิงตา การตั้งศาล ความหมายของศาล และการคงอยู่ของศาล ดังต่อไปนี้

๒.๑ แนวคิดเรื่องศาลเจ้า ในจังหวัดสุรินทร์

แนวคิดศาลเจ้า หมายถึง ความคิดที่วางไว้เป็นแนวปฏิบัติของศาลเจ้า^๒ เป็นสถานที่กราบไหว้สักการบูชาของมนุษย์ ความเชื่อของมนุษย์เป็นวัฒนธรรมอย่างหนึ่ง ไม่ว่าจะเป็นชนชาติใดหรือเผ่าพันธุ์ภาษาใด เพียงแต่ความเชื่อเหล่านั้นอาจคล้ายคลึงกัน หรือแตกต่างกันไปตามสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและสภาพแวดล้อมทางสังคมของบุคคลเท่านั้น และมนุษย์แต่ละกลุ่มชนชาติเผ่าพันธุ์ย่อมมีการสั่งสมและสืบสานความเชื่อหลายอย่างร่วมกัน จนทำให้เกิดเป็นวัฒนธรรมความเชื่อ ของกลุ่มนั้นๆ พระพุทธศาสนาที่มีการกล่าวถึงลักษณะสำคัญดังกล่าวไว้ว่า มนุษย์ในยุคโบราณที่มีความรักสุขเกลียดทุกข์เป็นธรรมชาติได้พากันแสดงความเชื่อถือต่อ ป่าไม้ ภูเขา หรือรุกขเจดีย์ต่างๆ เพื่อเป็นที่พึ่งช่วยให้ตัวเองรอดจากภัยอันตราย “ดังเช่นชนชาติจีนมีความเชื่อในเทพเจ้า มนุษย์จึงมีการตั้งศาลเจ้าเพื่อให้เทพเจ้าสิงสถิตอยู่ในสถานที่ตั้งศาลเจ้านั้นๆ และเป็นการยอมรับด้วยศรัทธา ด้วยความจงรักภักดีที่แฝงด้วยความกลัว ปฏิบัติสืบกันมาตามความเชื่อนั้นจนกลายเป็นประเพณีของกลุ่มชนนั้นๆ สาเหตุเกิดจากแนวคิดความเชื่อในศาลเจ้า ความไม่รู้ ทำให้เกิดความกลัวความวิบัติที่เกิดจากภัยธรรมชาติและโรคร้ายไข้เจ็บ อ่อนวอนบอกกล่าวหรือทำให้อ่านาจอเหนือธรรมชาติพอใจที่ช่วยให้ปลอดภัย และเมื่อพ้นภัยก็ปลื้มปิติยินดี แสดงความกตัญญูทดแทน ด้วยการเซ่นไหว้ บวงสรวงบูชา หรือประกอบพิธีกรรมต่างๆ สามารถศึกษาศาลเจ้าในความเชื่อของคนจีนทั่วๆ ไปดังต่อไปนี้

^๒ ฝ่ายวิชาการภาษาไทย, พจนานุกรมไทย ฉบับทันสมัยและสมบูรณ์, พิมพ์ครั้งที่๑, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท พิมพ์ดี จำกัด, ๒๕๕๓), หน้า ๕๘๕.

^๓ พระครูปฐมสังฆการ(สุพรรณ ฐิตปัญโญ บุญยอม), “ ศึกษาวิเคราะห์แนวคิดเรื่องการต่ออายุในทางพระพุทธศาสนาที่มีอิทธิพลต่อพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ต่ออายุในจังหวัดสุรินทร์” วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔).

^๔ จารุวรรณ ธรรมวัตร, คติชาวบ้านอีสาน, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์อักษรวัฒนา, ๒๕๒๑), หน้า ๑๐๖.

๒.๑.๑ ศาลเจ้าในความเชื่อของคนจีนทั่วไป

สำหรับศาลเจ้าในความเชื่อของจีนทั่วไปนั้น ความเชื่อของศาลเจ้า เกิดจากศาสนาดั้งเดิมเกิดขึ้นในสมัยบุพกาลที่ความรู้ของคนในยุคนั้นมีขอบเขตจำกัดและไม่สามารถอธิบายสภาพธรรมชาติ อย่างเช่น ฝนตก ลม ฟ้าผ่า และการหมุนรอบตัวของโลก และไม่สามารถเอาชนะอิทธิพลของธรรมชาติได้ จึงมีการนับถืออิทธิพลของธรรมชาติ เป็นเทพเจ้าที่มีชีวิตเหมือนอย่างคน จึงได้เกิดมีการนับถือต่อเทพเจ้าธรรมชาติ ซึ่งประกอบด้วย การนับถือดวงดาวต่าง ๆ และการนับถืออิทธิพลของธรรมชาติและวัตถุธรรมชาติ การนับถือดวงดาวต่าง ๆ ที่สำคัญได้แก่ พระอาทิตย์ พระจันทร์ ดวงดาวต่าง ๆ และโลกที่เราอาศัยอยู่เป็นต้น^๕ ดังนี้

๑) พระอาทิตย์ ชาวจีนโบราณมีความเชื่อว่า พระอาทิตย์เป็นศูนย์กลางของจักรวาล มีเทพเจ้าประจำชื่อว่า ซีเหอ มีนิทานสมัยโบราณของจีนที่เกี่ยวกับพระอาทิตย์ที่เล่ากันต่อ ๆ มามากมาย เช่น ซีเหอเป็นผู้ที่ทำให้พระอาทิตย์ขึ้น ซีเหอเป็นผู้ที่อาบน้ำให้พระอาทิตย์ ซีเหอเป็นผู้ลารถพระอาทิตย์ไปที่ต่าง ๆ หรือมีนิทานที่กล่าวถึงพระอาทิตย์ติดอยู่กับต้นไม้ผู้ซาง และทุกวันมีนกฮูกแบกพระอาทิตย์บินไปที่ต่าง ๆ รอบ ๆ สวรรค์ และมีนิทานเกี่ยวกับพระอาทิตย์อีกว่าเดิมมีทั้งหมด ๑๐ ดวง แต่เป็นผู้ที่ยิงธนูให้พระอาทิตย์ ๙ ดวงดับไปเพื่อที่จะให้เหลือเพียงหนึ่งแผ่นดินจะได้ไม่ร้อน

๒) พระจันทร์ พระจันทร์มีเทพเจ้าประจำอยู่เรียกว่า นางซี เป็นเทพเจ้าผู้หญิงจากหนังสือ ชาง ไห่ จิง (ตำนานเกี่ยวกับภูเขาและทะเล) ในสมัยโบราณ กล่าว กษัตริย์จึงมีมเหสีเรียกว่า นางซี เธอคลอดลูกเป็นพระจันทร์ ๑๒ ดวง ดังนั้น เทพแห่งพระจันทร์จึงเรียกว่า นางซี ในสมัยราชวงศ์ฉิน (ก่อนคริสต์ศตวรรษที่ ๑) ชาวจีนถือว่าพระจันทร์เป็นเทพเจ้าที่สำคัญองค์หนึ่ง หลังจากราชวงศ์อื่นก็มีนิทานเกี่ยวกับพระจันทร์ว่า มีหญิงสาวสวยชื่อ นาง เอ้อได้กลายเป็นเซียน และบินไปพร้อมกับกระต่ายไปอยู่ที่ดวงจันทร์ นางเอ้อจึงกลายเป็นเทพแห่งดวงจันทร์ ดวงดาวมีจำนวนมาก แต่ตามความเชื่อของคนจีนดวงดาวที่นับถือกันว่าเป็นเทพเจ้าได้แก่ ดาววันัส กลุ่มไถ ดาวเหวินฉิว (ดวงดาววัฒนธรรม) ดาวเทียนหมู่ (แม่สวรรค์) ดาววิต้า (ดาวสาวทอผ้า) เป็นต้น

๓) โลก ชาวจีนโบราณนับถือแผ่นดินมาก เพราะมีความเชื่อว่าที่ดินทำให้เกิดธัญญาหารเลี้ยงมนุษย์ มีทุกสิ่งทุกอย่างให้มนุษย์อยู่ดี กินดี ผาสุก คนจึงคิดว่า สวรรค์เป็นกษัตริย์ แผ่นดินเป็นราชินี เป็นเทพเจ้าที่สามารถตัดสินได้ของมนุษย์ ดังนั้น ไม่ว่าจะ

^๕ ด้วน ลี เซิง และ บุญอิง ไร่สุขยิ่ง, ความเป็นมาของวัดจีนและศาลเจ้าจีนในประเทศไทย, พิมพ์ครั้งที่

๑, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทส่องสยาม จำกัด, ๒๕๔๓), หน้า ๒ -๖.

ข้าราชการชั้นผู้ใหญ่หรือประชาชนทั่วไป จะต้องคำนับสวรรค์และแผ่นดินจากหนังสือ เชี่ยวจิน (ตำนานกตัญญู) ได้กล่าวว่า “ชื่อ เป็นเจ้านายของแผ่นดิน แผ่นดินกว้างใหญ่มาก ไม่สามารถทำพิธีเคารพนับถืออย่างถึถ้วน จึงจัดให้ที่ดินเป็นชื่อและเคารพนับถือ”

เทพเจ้าแผ่นดินก็เหมือนข้าราชการที่เป็นมนุษย์ก็มีการแบ่งที่ดินและขอบเขตจำกัดแต่ละองค์ หนังสือโจวหลี่ (พิธีในสมัยราชวงศ์โจว) กล่าวว่า “๒๕ ครอบครัวจะตั้ง ๑ ชื่อ” ซึ่งหมายความว่าในสมัยโบราณประมาณ ๒๕ ครอบครัว จะตั้งศาลเจ้าเทพเจ้าแผ่นดิน ๑ แห่ง

นอกจากนี้ ยังมีการนับถือปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ ซึ่งได้แก่ ลม ฟ้า ฟ้าร้อง ฟ้าแลบ

เทพเจ้าลมชาวจีนเรียกว่า ฟงปาย เป็นผู้ชายที่มีอายุ ชื่อเดิมว่า เพยเหลียน หน้าตามีหัวเหมือนนก มีเขามิหางเหมือนงู และร่างกายมีลายเหมือนเสือดาว

เทพเจ้าฝนมีชื่อว่า ผิงอี้ มีการเล่าว่าถ้าเทพเจ้าฝนตะโกนขึ้น เมฆก็จะสะสมกัน ละฝนก็จะตกทันที

เทพเจ้าฟ้าร้องมีชื่อว่า หลิง มีหน้าตาหน้ากลัว หัวเป็นผี ปากเป็นนก มีปีกสองข้าง มือซ้ายถือกลอง มือขวาถือค้อน เมื่อเอาค้อนตีกลองจึงเป็นเสียงร้อง เสียงร้องนี้ทำให้คนตายได้

เทพเจ้าฟ้าแลบเป็นผู้หญิง มีลักษณะการแต่งกายคล้ายตัวละครบนเวทีของจิว ซึ่งใส่เสื้อคลุมสีขาวยาว ๆ สองมือถือฉาบที่ทำด้วยทองแดง ถ้าตีกระทบกัน ก็จะเกิดแสงเป็นฟ้าแลบ

ส่วนการนับถือสิ่งที่มีอยู่โดยธรรมชาติก็มีมากมาย เช่น แม่น้ำมีเทพดาประจำแม่น้ำ ภูเขา มีเทพดาภูเขา ดันไม้มีเทพดาดัน ไม้ทุกสิ่งทุกอย่างมีเทพดา หรือภูตผีปีศาจประจำหมด

นอกจากนี้แล้ว ชาวจีนยังนับถือบรรพบุรุษหรือวิญญาณของคนตายไป คนจีนมีความเชื่อว่าเมื่อคนตายไปแล้วจะกลายเป็นผี ในหนังสือหลี่จี้ (ตำราเกี่ยวกับพิธีต่าง ๆ) กล่าวว่า “คนตายไปแล้วจะกลายเป็นผี” ผีมีความสามารถพิเศษที่คนเป็นไม่อาจกระทำได้สามารถนำความสุขหรือภัยพิบัติมาให้แก่คนที่มีชีวิตอยู่ นี่เป็นเหตุผลหนึ่งที่มีการเคารพนับถือแก่ภูตผีวิญญาณ ทั้งนี้เพื่อให้คนที่ตายไปแล้วมีชีวิตความเป็นอยู่ที่เหมือนเดิม ชาวจีนโบราณจึงมีการซ่อมแซมหลุมฝังศพที่เก่ามาก ดูแลหวงชู้ และมีพิธีต่าง ๆ ตามฤดูกาล เช่น เซ็งเหม้ง^๖

๒.๑.๒ ศาลเจ้าในความเชื่อของคนจีนในจังหวัดสุรินทร์

ศาลเจ้าในความเชื่อของคนจีนในจังหวัดสุรินทร์ เป็นความเชื่อที่เกิดจากศาสนาพุทธฝ่ายเถรวาทที่สอนเกี่ยวกับความกตัญญูต่อบรรพบุรุษ และเป็นการรับนับถือเอาพระพุทธรูปศาสนาเถรวาท

^๖ ต้วน ลี เซิง และ บุญอิง ไร่สุขยิ่ง, ความเป็นมาของวัดจีนและศาลเจ้าจีนในประเทศไทย, หน้า ๒ - ๖.

วาทไว้เป็นที่พึ่ง เพราะฉะนั้นศาลเจ้าจึงเป็นศาสนสถานที่ประกอบพิธีกรรมที่สำคัญทางศาสนาของคนจีนเชื้อสายไทย ตั้งคนจีนเริ่มอพยพเข้ามาค้าขายในเขตเทศบาลเมืองสุรินทร์ประมาณพุทธศักราช ๒๔๓๘ – ๒๔๕๒ ทำให้ประชาชนเดือดร้อนลำเค็ญ โดยเฉพาะช่วงสงครามโลกครั้งที่ ๒ ชาวจีนในจังหวัดแต่จิว มณฑลกว่างตุง ได้อพยพลี้ภัยเข้ามายังเมืองไทยเป็นจำนวนมาก สายหนึ่งมาทางเรือ ขึ้นฝั่งที่เมืองบางกอก อีกสายหนึ่งผ่านเข้ามาทางเวียดนามและลาว ชุมชนชาวจีนที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานในจังหวัดสุรินทร์อาจแบ่งออกเป็นสองช่วงใหญ่ๆ ได้แก่ ก่อนการสร้างทางรถไฟผ่านเมืองสุรินทร์ และหลังจากทางรถไฟมาถึงจังหวัดสุรินทร์แล้ว”

การนับถือบูชารูปเคารพของชาวจีนในเมืองไทยบางครั้งพบว่า จะกระทำเฉพาะในกลุ่มบางภาษาและอาชีพ เช่น จีนแต้จิ๋วจะนับถือเทพเจ้าเสวียนเทียนดั่งดีหรือเจ้าพ่อเสือ จีนไหหลำนับถือจุกยิบยเนี้ยว รวมถึงเทพกวนอูด้วย แต่การนับถือเทพเจ้าของคนจีนก็ดูจะไม่คงที่เสมอไป คือ ถ้าเทพองค์ใดมีคนมากราบไหว้บูชามากเทพองค์นั้นจะกลายเป็นเทพประจำศาลไปโดยปริยาย เช่น ศาลเจ้าถนนทรงวาด เปลี่ยนจากเทพปุนเถ่ากงเป็นเจ้าพ่อเสือ หรือที่ศาลเจ้าเลนเซียน เปลี่ยนเทพประธานจากเจ้าแม่กวนอิมเป็นเฮ้งเจีย ศาลเจ้าของชาวจีนในเขตเทศบาลเมืองสุรินทร์ จะมีเจ้าปู่ย่าหรือปุนเถ่ากง – มา เป็นที่เคารพนับถือของชาวไทยเชื้อสายจีนในเขตเทศบาลเมืองสุรินทร์ ปัจจุบันศาลเจ้านี้ ไม่ใช่เฉพาะคนไทยเชื้อสายจีนเท่านั้นที่ไปไหว้ แต่กลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ เช่น ไทยลาว ไทยส่วย คนไทยเชื้อสายเขมรก็ได้เข้ามาร่วมงานในศาลเจ้าด้วย

ศาลเจ้านับว่ามีความสำคัญต่อคนจีนในอำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์เป็นอย่างมาก สืบเนื่องมาจากยังยึดมั่นในความเชื่อดั้งเดิมของคนไทยเชื้อสายจีน ดังนั้น ไม่ว่าจะจัดงานฉลอง หรืองานบูชาเทพเจ้าประจำปีตามประเพณี ชาวจีนมักจะมาชุมนุมที่ศาลเจ้า จึงทำให้ศาลเจ้ามีบทบาทต่อชีวิตความเป็นอยู่ของพวกเขามากยิ่งขึ้น ในปีหนึ่ง ๆ ศาลเจ้าจะจัดงานหลายครั้งแตกต่างกันออกไป อาทิ งานสารทหิงกระจาเดือน ๗ งานเทศกาลหยวนเซียนเดือน ๑ งานฉลองตอบแทนบุญคุณเทพปลายปิงงานฉลองวันเกิดเทพเจ้า ที่เป็นประธานในศาล งานฉลองวันเกิดเทพเจ้าชั้นรองในศาล วันเทศกาลกินเจ วันฉลองวันสร้างศาล วันระลึกวันตายของเทพผู้เป็นองค์ประธานของศาลเจ้า

ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ ศาลเจ้าไม่ใช่แค่เป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์สำหรับชาวจีนเท่านั้น เมื่อคนจีนอพยพเข้าในเมืองไทยมากขึ้น ลัทธิรักษาดิได้แผ่ขยายเข้ามาสู่ชาวจีนในไทย ศาลเจ้าได้กลายเป็นแหล่งชุมนุมของสมาคมลับของชาวจีนกลุ่มภาษาต่าง ๆ ต่อมาชาวจีนคำนึงถึงการศึกษาของบุตรหลาน ก็เริ่มตั้งโรงเรียนโดยอาศัยศาลเจ้าเป็นผู้อุปถัมภ์ ยังคงแสดงบทบาท

^๗จังหวัดสุรินทร์-วิกิพีเดีย(ออนไลน์). แหล่งที่มา. <http://th.wikipedia.org/wiki> (๒๖ มีนาคม

และทำหน้าที่เป็นเพียงสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ที่ชาวจีนทุกภาษาเข้าไปกราบไหว้ และประกอบพิธีกรรมทางศาสนา บางแห่งมีการตั้งสมาคมมาปกป้องกิจการเพื่อช่วยเหลือชาวจีนยากจนในเขตนั้น ๆ ด้วย

ชาวจีนในเขตอำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ มีอัตลักษณ์หนึ่งที่เกิดขึ้นพร้อมกับการรวมกลุ่มชาวจีนนั้นคือ ศาลเจ้าจีน เพื่อเป็นที่แสดงออกซึ่งความเชื่อและความศรัทธาของตน เป็นสถานที่พบปะสังสรรค์หรือเป็นโรงเรียนสำหรับชาวจีนก็มีสาเหตุในการสร้างศาลเจ้านั้น เกิดจากเหตุผลหลายประการ เช่น

๑) สร้างขึ้นเพื่อเป็นที่พึ่งทางใจ

๒) สร้างตามความเชื่อและประเพณีที่สืบทอดกันมาแต่โบราณ

๓) สร้างเพื่อเป็นศาลเจ้าประจำตระกูล เพื่อใช้เป็นที่พักกราบไหว้บรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว นอกจากนี้ยังมีการสร้างศาลเจ้าเพื่อเก็บน

๔) สร้างเพื่อการค้าและสร้างเพื่อแสดงศรัทธาต่อความศักดิ์สิทธิ์ เป็นต้น

ศาลเจ้าจีนในแต่ละแห่งจะมีอัตลักษณ์แต่ละสถานที่ ที่พบเห็นได้อย่างหนึ่ง คือ จะมีรูปแบบทางสถาปัตยกรรมและศิลปกรรมที่เป็นเอกลักษณ์มีรูปแบบลวดลายเฉพาะตัว ซึ่งมีส่วนประกอบหลักประกอบด้วย ตัวฐาน ตัวอาคารและหลังคา แบ่งตามรายละเอียดของรูปแบบต่าง ๆ ๕ รูปแบบ และมีอิทธิพลของความเชื่ออันเกี่ยวข้องกับธาตุทั้ง ๔ ซึ่งแสดงออกทางสีสันทันอยู่ในตัวศาลเจ้าเหล่านี้ด้วย คนจีนในแต่ละกลุ่มภาษาที่เข้ามาอาศัยอยู่ในประเทศไทยจะมีศาลเจ้าที่เคารพและสร้างขึ้นเฉพาะแต่เทพที่นับถือ ส่วนมากจะเหมือนกันเพราะความเชื่อหลักเกิดขึ้นจากความเชื่อเป็นสิริมงคลและความเชื่อดั้งเดิมของชาวจีนแทบทั้งสิ้น กล่าวได้ว่าคนไทยเชื้อสายจีนถึงแม้จะเข้ามาอาศัยอยู่ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์เป็นเวลาช้านานและมีความสัมพันธ์ข้ามเชื้อชาติ มีการแต่งงานกับคนไทย กับคนหลากหลายเชื้อชาติแต่ชาวจีนก็ยังคงรักษาเอกลักษณ์ สืบทอดขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรมเพื่อแสดงถึงเอกลักษณ์ของความเป็นคนจีน

๒.๑.๓ การประกอบพิธีกรรมในศาลเจ้าจังหวัดสุรินทร์

สำหรับการประกอบพิธีกรรมในศาลเจ้าจังหวัดสุรินทร์นั้น ชาวไทยเชื้อสายจีนในเขตอำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ การประกอบพิธีกรรมในศาลเจ้าถือว่าเป็นเรื่องสำคัญ ทางจิตใจเมื่อชาวจีนคนรุ่นเก่าอพยพเข้ามาอยู่ในจังหวัดสุรินทร์ใหม่ ๆ ต่างก็ปรารถนาที่จะได้รับการปกป้องคุ้มครองจากเทพเจ้า ที่จะบันดาลให้พวกเขามีชีวิตอยู่อย่างผาสุกสงบสุขในต่างแดน ดังนั้นจึงได้สร้างวัดจีนและศาลเจ้าจีนขึ้นในจังหวัดสุรินทร์เพื่อจะมีไว้จัดประกอบพิธีกรรมทางศาสนา เนื่องด้วยชาวจีนที่อพยพมาอยู่ในช่วงต้น ๆ นั้นโดยส่วนมากจะเป็นผู้ที่ลำบากในการประกอบอาชีพ ความเป็นอยู่ที่ยากจน ดังนั้น ไม่ว่าจะเป็นพุทธศาสนา ศาสนาเต๋า หรือศาสนาอื่นใด หากพบเห็นก็จะกราบไหว้ โดยคิดว่าการไหว้ย่อมดีกว่าไม่ไหว้ มีความเชื่อถือทางศาสนาย่อมดีกว่าไม่มีความ

เชื่อกันว่า พวกเขาไหว้เทพเจ้าต่าง ๆ เพื่อความปลอดภัยของร่างกายและทรัพย์สิน เพื่อให้มีที่พึ่งทางใจจะได้รู้สึกปลอดภัย ทักษะทางด้านศาสนาเช่นนี้มีมาตลอด และสืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน มีพิธีกรรม การไหว้บูชาบรรพบุรุษ(เซ่งเม้ง) การเทกระจาด และประเพณีตรุษจีน ดังต่อไปนี้

๒.๑.๓.๑ การไหว้บูชาบรรพบุรุษ(เซ่งเม้ง)ชิงหมิง(qing-ming)หรือ เซงเม้ง เซ่งเม้ง เป็นชื่อของสารท (๑ ปีมี ๒๔ สารท) "เซ่ง" หมายถึง สะอาด บริสุทธิ์ และ "เม้ง" หมายถึง สว่าง รวมแล้วหมายความว่า ช่วงเวลาแห่งความแจ่มใส รื่นรมย์ สารท เซ่งเม้ง หรือ เซงเม้ง เริ่มต้นประมาณ ๕ - ๒๐ เมษายน เป็นฤดูใบไม้ผลิ อากาศจะคลายความหนาวเย็น เริ่มเข้าสู่ความอบอุ่น (ของประเทศจีน) มีฝนตกปรอย ๆ มีบรรยากาศสดชื่น ท้องฟ้าใสสว่าง (เป็นที่มาของชื่อ สารท เซ่งเม้ง) ประเพณีที่สำคัญมากที่สุดของของชาวจีน คือ ไหว้บรรพบุรุษ ที่ สุสาน (ฮวงซุ้ย หรือ ฮวงจื๊ย) เป็นการแสดงความกตัญญูต่อบรรพบุรุษ โดยมีอิทธิพลมาจากลัทธิขงจื๊อที่เน้นเรื่องความกตัญญูเป็นสำคัญ ประเพณีนี้สืบทอดมายาวนานเป็นพันปี โดยขุนนาง สมัยราชวงศ์โจวโจวจงจี้ตัน เป็นผู้กำหนด พิธีการจัดงานศพในสมัยราชวงศ์ถัง (ประมาณ ค.ศ.(๖๑๘) พระราชพิธีเช่นไปไหว้สุสาน อดีตกษัตริยาธิราช มีการบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร ปีหนึ่งกระทำกันปีละ ๒ ครั้ง คือช่วงเซ่งเม้ง และประมาณปลายปี(คาดว่า น่าจะเป็นช่วงดังใจ) ^๔

พิธีเซ่งเม้งนั้น ผู้อาวุโส เป็นผู้นำกราบไหว้จนเทียนใกล้หมดก้านลูกหลานต้องล้อมด้วยหวาย เผากระดาษเงิน กระดาษทอง ฯลฯ เป็นการกำหนดขอบเขตว่าสิ่งเหล่านี้ลูกหลานส่งให้บรรพบุรุษของครอบครัว นั้น ๆ เป็นการเฉพาะ ป้องกันการแย่งชิง (ผู้ต้องล้อม ต้องเป็นลูกหลานเท่านั้น) เป็นอันเสร็จพิธีบางครั้งครอบครัวก็จะมานั่งล้อมวงทานอาหารกันต่อ เพื่อเป็นการ แสดงความสามัคคีมีประเพณีปฏิบัติในวัน เซ่งเม้ง ดังนี้

๑) การทำความสะอาด สุสาน (เข้าหม้อ)ลงสีที่ป้ายชื่อให้ดูใหม่ - คนตายแล้วลงสีเขียว หรือสีทองขลิบเขียว คนเป็นลงสีแดง (ห้ามถอนหญ้า - อาจกระทบตำแหน่งห้าม เช่น ทิศอุดร ทิศแตกสลาย ทิศดาวเบญจฤดี)บ้างก็ตกแต่งด้วย กระดาษม้วนสายรุ้ง(สุสานคนเป็น - แซกี้ - ใช้สายรุ้งสีแดง สุสานคนตาย - ฮกกี - ใช้หลากสีได้)ห้ามปักธง ลงบนหลังเต่า เท้ากับทิม เทงหลุม และบางความเชื่อ ทำให้หลังคาบ้านของบรรพบุรุษรั่ว

๒) กราบไหว้ เจ้าที่ เป็นการให้เกียรติ และขอบคุณที่ช่วยคุ้มครองดูแลการจัดวางของไหว้ (เรียงลำดับจากป้าย) ๑) เทียน 1 คู่ รูป 5 ดอก (อาจปักลงบนปักได้) ๒) ชา ๕ ถ้วย

^๔ ด้วน ลี เซิง และ บุญยิ่ง ไร้สุขยิ่ง, ความเป็นมาของวัดจีนและศาลเจ้าจีนในประเทศไทย, ๒๕๔๓,

๓) เหล้า 5 ถ้วย ๔) ของไหว้ต่าง ๆ เช่น ขนมน้ำผลไม้ควรงดเนื้อหมู - เพราะเคยมีปรากฏว่า เจ้าที่เป็นอิสลาม ๕) กระดาษเงิน กระดาษทอง

๓) ประโยชน์ของการไป ไหว้บรรพบุรุษ เทศกาลชิงเม้ง

(๑) เพื่อรำลึกถึงคุณความดี ที่บรรพบุรุษของเราได้กระทำไว้ ได้ดูแลเราลำบากเพื่อเราให้มีความเป็นอยู่ที่ดี เป็นแบบอย่างการดำเนินชีวิต "เราสบาย เพราะพ่อแม่ บรรพบุรุษลำบาก

(๒) เป็นศูนย์รวมตระกูล โดยทั่วไป การไหว้ที่ดีที่สุด ต้องนัดหมายไป ไหว้พร้อมกัน (วันและเวลาเดียวกัน) ทำให้ลูกหลานที่อยู่กระจายกันไป ได้มาพบปะ สังสรรค์กัน พร้อมหน้าเป็นการสร้างความสามัคคี สร้างจุดศูนย์รวม กล่าวได้ว่าเป็น วันรวมญาติ

(๓) เป็นกรอบถนนชีวิตของลูกหลานทุกคน "พ่อแม่ตายแล้ว ยังกำหนดชะตาชีวิตลูกหลาน"เป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิต เน้นความกตัญญูที่มีต่อบุพการีและลูกหลาน ควรปฏิบัติตาม

(๔) เป็นการเตือนสติตน ความตายต้องเกิดขึ้นกับทุกคน และเป็นธรรมดาของมนุษย์ปุถุชน การไหว้บรรพบุรุษของชาวจีนนั้น เป็นการแสดงออกตามหลักพระพุทธศาสนาโดยตรง คำว่า กตัญญูกตเวทิตา คือ การตอบแทนผู้ที่ทำอุปการคุณให้ก่อนแล้ว ตอบแทน ที่พระพุทธศาสนามหายาน และเถรวาทต่างก็เกิดมูลผู้ที่ตอบแทนบุญคุณของบิดามารดาว่าเป็นคนดี และเป็นบ่อความสามัคคีในหมู่ญาติพี่น้องทั้งหลาย ถือได้ว่าได้ปฏิบัติตามหลักธรรมะที่สำคัญของพระพุทธองค์

๒.๑.๓.๒ ประเพณีการเทกระจาด เป็นประเพณีที่ทำบุญให้ผู้ที่ตายไปไม่มีญาติพี่น้องจะมารับเอาไปทำบุญ จึงเป็นหน้าที่ของพนักงานในวัดจีนและศาลเจ้าเป็นผู้ที่ร่วมกันทำบุญอุทิศไปให้ผู้ที่ไร้ญาติขาดมิตร จึงได้มี ประเพณีเทกระจาด เป็นประเพณีทำบุญครั้งใหญ่ของชาวไทยพุทธที่นับถือนิกายมหายาน ซึ่งตรงกับวัน "ชิงซา" ตามปฏิทินจีน จะอยู่ในช่วงเดือนสิงหาคมของทุกๆ ปี ในวันนี้ชาวไทย ส่วนหนึ่งจะร่วมกันจัดประเพณีเทกระจาดขึ้น ณ ศาลเจ้าแม่กวนอิมหรือเจียงต๊อง เป็นงานใหญ่ติดต่อกัน ๕ วัน ๕ คืน ตอนกลางคืนจะมีมหรสพแสดงเช่นจิวหรือภาพยนตร์

ที่มาของประเพณีเทกระจาด คล้ายคลึงกับประเพณีชิงเปรต (วันสารทไทย) ตรงกับเดือน ๑๐ ของทุกๆ ปี เพราะเชื่อว่าวิญญาณของบรรพบุรุษที่ตายไปแล้วยังวนเวียนอยู่ จะได้เชิญดวงวิญญาณมารับของเช่น ไหว้บวงสรวง ดวงวิญญาณจะได้สงบ และเป็นการแจกทานแก่ดวงวิญญาณที่ยากไร้ รวมทั้งโปรยทานให้แก่ผู้ที่ยังมีชีวิตอยู่ด้วย เป็นการทำบุญโดยไม่ได้หวังการตอบแทนสิ่งใด

พิธีกรรม จะเริ่มด้วยมีกรรมกรดำเนินงาน เปิดรับบริจาคสิ่งของต่าง ๆ อาจจะเป็นข้าว ปลาอาหาร เสื้อผ้า เงินทอง เครื่องใช้ต่าง ๆ ตลอดจนกระดาเงิน กระดาทอง สำหรับเผาส่งไปให้ดวงวิญญาณทั้งหลาย มีการกำหนดตัวผู้ที่ขึ้นร้านเทกระจาต หรือโปรยทาน โดยการระบุชื่อจากการเข้าทรง ซึ่งเป็นผู้ขายทั้งหมด คนที่ถูกระบุชื่อจะต้องถือศีลกินเจติดต่อกัน ๗ วัน ก่อนถึงวันประเพณีจะมีการปลุกร้านขนาดใหญ่ สำหรับพิธีเทกระจาตหรือโปรยทาน นำข้าวของที่ได้รับบริจาคไว้บนร้าน รวมทั้งของที่ใช้รวมในพิธีซึ่งส่วนใหญ่เป็นทรงภูเขา มีภูเขาผักบั้ง ทำด้วยผักบั้ง มีของบริจาคม้วนอยู่ด้านใน ภูเขาเงิน ภูเขาทอง ภูเขาหมี ภูเขาข้าว เป็นต้น ผู้ที่จะขึ้นบนร้านต้องเป็นผู้ชาย ถ้าสตรีห้ามเด็ดขาด ถือว่าจะทำให้เจ็บป่วยได้ งานพิธีจะเริ่มก่อนวันชิวซา 4 วัน กลางวันจะมีการสวดพระศรีมิ่งคล วันละ ๓ เวลา โดยพระจีนนิกายมหายาน วันที่ ๔ จะมีพิธีกึ่งเด็กแก่ส่วนกุศลให้กับวิญญาณที่ไร้ญาติ หรือผู้ตายที่ถูกหลานยังไม่ได้จัดพิธีกึ่งเด็กให้วันชิวซา ซึ่งเป็นวันเทกระจาต พระมหายานจะทำพิธีสวดเชิญวิญญาณเริ่มจาก เชิญชุมนุมเทวดา ทั้งเทพเจ้าและวิญญาณสัตว์นรกมารับเครื่องบวงสรวง หลังจากนั้นจะทำพิธีเทกระจาต โดยเริ่มเผากระดาเงิน กระดาทอง พุ่มภูเขาเงินทองไปให้กับผู้ตาย แล้วเทกระจาตโปรยทาน โยนไม้ดิวให้เด็ก ๆ เพื่อไปแลกข้าวของตามเบอร์ ตามสี ของโปรยทานที่มีค่าที่สุดคือเบอร์ ๑ เป็นภูเขาผักบั้ง ช้างในจะมีเงินที่มีผู้บริจาคให้จำนวนหนึ่ง ซึ่งเชื่อว่าของเหล่านี้ใครได้รับจะเป็นมงคลมีความรุ่งเรืองเจริญในชีวิต และหน้าที่การงานต่อชีวิตสืบไป

๒.๑.๓.๓ ประเพณีตรุษจีน เรียกอีกอย่างว่า เทศกาลหยวนเซียว ถือเอาวันที่ ๑ เดือนที่ ๑ ของจีน เป็นวันขึ้นปีใหม่ของคนจีน เป็นเทศกาลที่สำคัญ เพราะเป็นเทศกาลที่คนจีนได้หยุดพักผ่อนติดต่อกันนาน ๖ วัน และบางคนอาจถึง ๑๕ วัน หลังจากทำงานมาตลอดทั้งปี ในระหว่างเทศกาลนี้ นอกจากไหว้พระ และไหว้เจ้าแล้วคนจีนยังนิยมไหว้บรรพบุรุษของครอบครัวที่ล่วงลับไปแล้ว และไปไหว้เทพเจ้าในวัดจีนศาลเจ้า นอกจากนี้ชาวบ้านก็จัดให้มีการแสดงงิ้ว เพื่อเป็นการตอบแทนเทพเจ้าที่ให้การพิทักษ์รักษาให้อยู่ร่มเย็นเป็นสุข ไม่ว่าจะเป็นคนแก่หรือเด็กก็ต้องไปไหว้พระพุทธรูป เทพเจ้า ที่อยู่ในศาลเจ้าใกล้บ้าน มีการมอบเงินมงคลหรือเรียกว่า แตะเอี้ยเพื่อนำไปสู่ความโชคดีในปีต่อไป ศาลบางที่บางแห่งมีการเชดสิงโต มังกร มีการทายปริศนาเพื่อเป็นการเฉลิมฉลองตรุษจีนด้วย เทศกาลตรุษจีนนี้ชาวจีนเชื้อสายไทยในเขตอำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ ยังรักษาประเพณีการไหว้บรรพบุรุษไว้เป็นอย่างดี และคงปฏิบัติตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา คือ การทำหน้าที่ของบุตรธิดาที่พึงทำตอบแทนคุณบิดามารดาทั้งยามมีชีวิตอยู่ และล่วงลับจากโลกนี้ไปแล้ว เลี้ยงดูด้วยอาหารและเอาอกเอาใจ ทำงานแทนเมื่อนั้นสามารถ รักษาจารีตประเพณีของสกุลไว้ ประพฤติเป็นทายาทที่ดีน่าไว้วางใจ ทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้ตามโอกาสที่สมควร เป็นการแสดงถึงความกตัญญูกตเวทิตา

๒.๑.๓.๔ เทศกาลวันเกิด วันบรรลุนิติภาวะของเทพเจ้า ทุกศาลเจ้าจะมีเทพประธานที่เป็นที่นับถือ เมื่อถึงวันเกิดหรือวันบรรลุนิติภาวะของเทพเจ้าประจำศาล ศาลเจ้านั้นก็จะมีการไหว้อย่างมโหฬาร ตัวอย่างเช่น วันที่ ๑๕ จันทรคติ เดือนที่ ๒ ของจีน เป็นวันเกิดของเจ้าแม่กวนอิม วันที่ ๑๕ จันทรคติ เดือน ๖ ของจีน เป็นวันเจ้าแม่กวนอิมทรงออกบวช และวันที่ ๑๕ จันทรคติ เดือน ๙ ของจีน เป็นวันที่เจ้าแม่กวนอิมบรรลุนิติภาวะ ดังนั้นทั้ง ๓ วันที่ ศาลเจ้าแม่กวนอิม จะจัดพิธีไหว้ สำหรับวันเกิด วันบรรลุนิติภาวะ ของเทพเจ้าอื่น ๆ ก็จะมีการไหว้อย่างนี้เช่นกัน โดยเจ้าหน้าที่ที่เฝ้าดูแลศาลเจ้าจะจำวันต่าง ๆ เหล่านี้ได้ดี เป็นแสดงความกตัญญูต่อเจ้าแม่กวนอิมที่ให้ความคุ้มครองดูแลรักษา ให้อยู่เย็นเป็นสุข

๒.๒ แนวคิดเรื่องศาลพระภูมิในจังหวัดสุรินทร์

สำหรับแนวคิดศาลพระภูมิในเขตอำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์นั้นคือ เป็นแนวคิดตั้งศาลพระภูมิตั้งไว้ในบริเวณบ้านเรือน สถานที่ทำงาน หรือสถานที่สำคัญต่างๆ เพราะเป็นแนวคิดของประชาชนชาวไทยในเขตอำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ ต่างก็มีความเคารพนับถือพระภูมิเจ้าที่ และศรัทธาในพิธีกรรม การตั้งศาลพระภูมิจะต้องได้ประกอบพิธีกรรมตามแบบโบราณ ที่เป็นประเพณีทางศาสนาพราหมณ์ เทพซึ่งเข้ามาอยู่ในเจ็ดภพในศาลพระภูมินั้น จะคลั่งคลุ้มให้เจ้าของบ้านเรือน สถานที่นั้น อยู่ร่มเย็นเป็นสุขมีโชคลาภ เกิดความอุดมสมบูรณ์ไปด้วยทรัพย์สินเงินทอง และปกป้องรักษาคุ้มครองให้ปลอดภัยจากอันตรายทั้งปวง ตามคติความเชื่อของแต่ละผู้คนไป ดังนั้นผู้วิจัยได้ศึกษาศาลพระภูมิในความเชื่อของคนทั่วไป ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ ดังต่อไปนี้ คือ

๒.๒.๑ ศาลพระภูมิในความเชื่อของคนทั่วไป

ศาลพระภูมิในความเชื่อของคนทั่วไปคือ ประชาชนยอมรับนับถือพระพุทธศาสนาเถรวาทมาตั้งแต่รุ่นปู่ย่า และให้ความสำคัญทางพระพุทธศาสนามาก ด้วยเหตุนี้ความเชื่อเรื่องกรรม ของพระพุทธศาสนาจึงมีต่อพิธีกรรมหลาย ๆ อย่าง ในการประกอบพิธีกรรมในศาลพระภูมิก็เช่นกัน เมื่อจะเริ่มพิธีกรรมอะไรก็ตาม จะขาดไม่ได้ คือ พิธีกรรมทางพุทธศาสนา ก่อน เช่น การแสดงความเคารพนอบน้อมต่อพระรัตนตรัย เป็นต้น จะประกอบพิธีกรรมสิ่งแรกจะต้องมี คือ ความมีศรัทธาในเบื้องต้นต่อคำสอนของพระพุทธเจ้าระบุนชัดเจนว่า ให้เชื่อในการกระทำของตน ขอให้ตั้งมั่นอยู่ในความสุจริต ไม่เบียดเบียนผู้อื่น และทำจิตใจให้บริสุทธิ์ หลักความเชื่อในทาง

^๔ สัมภาษณ์ นายบุญธรรม สายแสงจันทร์, อาจารย์ผู้ประกอบพิธีกรรมตั้งศาลพระภูมิ – เจ้าที่, ๓๔ หมู่ชนไตรรงค์ อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์, ๒๔ มีนาคม ๒๕๕๖.

พระพุทธศาสนาหรือทางพระนั้น พระภูมิเป็น “โอปปาติกะ”^{๑๐}คือ เป็นผู้ที่เกิดผุดขึ้นโดยไม่ต้องอาศัยพ่อแม่ อาศัยอดีตกรรมได้แก่ เทวดา พรหม สัตว์นรกเปรต และอสุรกาย ในพระพุทธศาสนาจึงยอมรับการมีของเทวดา เพราะเทวดาก็เป็นปรากฏการณ์ทางธรรมชาติอย่างหนึ่งที่เกิดขึ้นโดยเงื่อนไขของธรรมชาติ สำหรับคนไทยในเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์ สิ่งเร้นลับ และไสยศาสตร์ คงเป็นสิ่งที่ผูกพันในชีวิตเราแทบทุกคน ศาลพระภูมิ เป็นอีกสิ่งหนึ่งที่ใกล้ชิด อันแสดงถึงความเชื่อและความศรัทธา ที่คนไทยมีต่อสิ่งนี้ ฉะนั้นในการประกอบพิธีกรรม เกี่ยวกับสิ่งนี้จึงต้องมีการกระทำกันอย่างถูกต้อง เพื่อให้เกิดความเป็นสิริมงคล แก่ผู้อยู่อาศัย การเช่นล้างเวรและการตั้งศาลพระภูมิ ถือเป็นธรรมเนียมปฏิบัติกันมาแต่โบราณ โดยจะกระทำเมื่อปลูกบ้านใหม่หรือย้ายที่อยู่ เพราะเชื่อว่าขั้นตอนการตั้งศาลจะเป็นการ ขับไล่สิ่งอัปมงคลทั้งหลายให้ออกไปจากบ้าน แล้วจึงอัญเชิญพระภูมิ มาสถิตเพื่อปกป้องคุ้มครองเจ้าของบ้านและบริวารให้ อยู่เย็นเป็นสุข มีความเจริญรุ่งเรืองมีโชคลาภ และถือว่าพระภูมิเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์อย่างหนึ่งของบ้าน^{๑๑}เกิดจากความศรัทธา ความเชื่อและความเชื่อในโหราศาสตร์ คือความเชื่อเกี่ยวกับคาถาอาคม ของขลัง มนต์ดำ ขนชาวจังหวัดสุรินทร์ โดยเฉพาะกลุ่มคนที่พูดภาษาเขมรมีความเชื่อ ศรัทธาในความขลังของคาถาอาคมมาก^{๑๒} ศรัทธาในเจ้าที่ คือ ศาลพระภูมิที่ตั้งไว้ภายในบริเวณบ้าน จะเดินเข้าบ้าน หรือ เดินออกจากบ้าน จะต้องบอกกล่าวให้รู้ว่าจะไปไหน ทำอะไร หรือจะประกอบพิธีกรรมใด ๆ ก็ตามจะต้องเช่นไหว้ บอกให้รู้ล่วงหน้า ดังผู้วิจัยศึกษาศาลพระภูมิในความเชื่อของคนในเขตอำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ ดังต่อไปนี้

๒.๒.๒ ศาลพระภูมิในความเชื่อของคนในเขตอำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์

ศาลพระภูมิในความเชื่อของคนในเขตอำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ สำหรับความเชื่อเรื่องศาลพระภูมิ นอกจากการเชื่อเรื่องกรรมแล้ว ยิ่งกว่านั้นยังเชื่อตามโหราศาสตร์เป็นที่ทราบดีกันว่าโหราศาสตร์ได้รับอิทธิพลมาจากโหราศาสตร์อินเดียหรือที่เรียกกันว่า โหติยศาสตร์หนึ่งในบรรดา ๑๘ ศาสตร์^{๑๓} ที่พระพุทธเจ้าเคยศึกษาเมื่อครั้งเป็นพระราชกุมาร แต่อย่างไรก็ตามโหราศาสตร์ไทยก็ยังไม่เหมือนของอินเดียโดยที่เดียวเพราะไทยไม่ได้รับโดยตรงจากอินเดีย แต่ได้รับสืบทอดต่อ

^{๑๐}โอปปาติกะ คือ สัตว์เกิดผุดขึ้นมาและโตเต็มตัวในทันใด ตายก็ไม่ต้องมีเชื้อหรือซากปรากฏ เช่น เทวดา และสัตว์นรก เป็นต้น

^{๑๑}พิธีการตั้งศาลพระภูมิ,(ออนไลน์), แหล่งที่มา,<http://www.tungsaan.com> วันที่ ๘ ตุลาคม ๒๕๕๕.

^{๑๒}วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์เอกลักษณ์และภูมิปัญญา จังหวัดสุรินทร์, พิมพ์เนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๖ รอบ ๕ ธันวาคม ๒๕๕๒, หน้า ๑๕๕.

^{๑๓}มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, มลีนุภาพุทธา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์วิญญูณ, ๒๕๔๐), ข้อ ๔ , หน้า ๔.

จากพม่าและมอญ ผู้ที่เรียนวิชานี้ก็คือ ผู้ที่อยู่ในวังและพระสงฆ์ จากหลักฐานที่พอเป็นตัวอย่างคือ ศิลาจารึก วัดป่ามะม่วง ด้านที่สองมีคำสรรเสริญพระปัญญาของพระยาลิไทว่า “เรียนพระวินัย พระอภิธรรม โดยโลกาจารย์มีพรหมณ์แลดาบส” เป็นต้น สมเด็จพระปิตุรงพระราชบัญญัติคัมภีร์ เพท ศาสตร์าคม ธรรมเนียม มิชกศาสตร์ (ตำราโหร) เป็นต้น โหราศาสตร์ไทยมีเอกลักษณ์เฉพาะตน โดยนำความเชื่อในเรื่องของสิ่งศักดิ์สิทธิ์เข้ามาเกี่ยวข้องด้วย ซึ่งแบ่งออกเป็น ๓ ประเภท ดังนี้

(๑) ภาควิชาคำนวณ เป็นเรื่องของการคำนวณตัวเลข การนับตัวเลข และกฎเกณฑ์ในเรื่องของการหาตำแหน่งของดวงดาวต่าง ๆ เช่น กฎเกณฑ์ในการผูกดวง โดยใช้คัมภีร์หรือตำราเป็นหลักในการพยากรณ์ เช่น คัมภีร์ สุริยาตร์ เป็นคัมภีร์สำหรับคำนวณหาจุดเถลิงศก, วัน, ยาม ราศี, เป็นต้น

(๒) ภาควิชาพยากรณ์ เป็นเรื่องราวการเชื่อมโยงกฎเกณฑ์ในการตีความและเชื่อมโยงความหมายออกเป็นลักษณะของคำทำนาย อาจแบ่งออกเป็น ๓ ลักษณะ คือ ๑) การพยากรณ์ในด้านอดีต ๒) การพยากรณ์ด้านปัจจุบัน ๓) การพยากรณ์ในด้านอนาคต

(๓) ภาควิชาพิธี เป็นการนำหลักของไสยศาสตร์เข้ามาเกี่ยวข้องด้วย หรือเรียกว่า พิธีสะเดาะเคราะห์โดยนำพิธีกรรมทั้งของพราหมณ์และพุทธศาสนามาผสมกันเพื่อให้เกิดศรัทธากับผู้มารับบริการ สำหรับพระสงฆ์นั้นใช้ดูฤกษ์ดี ไม่ดี เพื่อนำไปประกอบพิธีกรรมทางศาสนาด้วย

เพราะฉะนั้น ความเชื่อในเรื่องโหราศาสตร์ได้รับอิทธิพลมาจากโหราศาสตร์อินเดียซึ่งสาขาหนึ่งที่พระพุทธเจ้าเคยเรียนเมื่อครั้งเป็นพระราชกุมาร โหราศาสตร์กับสังคมไทยนั้น แยกจากกันไม่ออก ในสมัยโบราณ การดำเนินชีวิตของบุคคลหรือเหตุการณ์บ้านเมือง โหราศาสตร์จะนำมาใช้อย่างเข้มงวดกวดขัน โคนแสดงออกในรูปของพิธีกรรม ความเชื่อและวัฒนธรรมประเพณี การบ่นบานและการไหว้บูชาศาลพระภูมิ ตั้งแต่การเกิด การมีคู่ครอง การทำบุญอายุ การตาย การทำศึกสงคราม การวางศิลาฤกษ์ฝังเสาหลักเมือง สำหรับประชาชนเขตอำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ มีความเชื่อทางด้านโหราศาสตร์เป็นทุนเดิมมา การทำอะไรก็ตามจะต้องหาฤกษ์หาวันที่ดีตามหลักโหราศาสตร์ในทางพระพุทธศาสนาให้เชื่ออย่างมีเหตุผล แต่ก็มีทัศนะเป็นบ้างอย่าง ต่อความเชื่อเรื่องโหราศาสตร์ เป็นเรื่องที่ควรศึกษาเพื่อเพิ่มสติปัญญาบารมีของตนเองและจะได้กำหนดทำที่ถูกต้องต่อโหราศาสตร์อีกด้วย

^{๑๔}มานพ นักการเรือน, พระพุทธศาสนากับความเชื่อเรื่องโหราศาสตร์, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยา), ๒๕๕๔ , หน้า ๑.

๒.๒.๒.๑ ความเชื่อในระบบพุทธธรรมลักษณะที่ควรกล่าวถึง “ศรัทธา” เพื่อทำความเข้าใจในเรื่อง ความหมาย บทบาท และความสำคัญของศรัทธาในระบบพุทธธรรม มีดังนี้

(๑) ศรัทธาเป็นเพียงขั้นหนึ่งในกระบวนการพัฒนาปัญญา และกล่าวได้ว่าเป็นขั้นต่ำที่สุด

(๒) ศรัทธาที่ประสงค์ ต้องเป็นความเชื่อความซาบซึ้งที่เนื่องด้วยเหตุผล คือมีปัญญารองรับและเป็นทางสืบทอดแก้ปัญหาได้ มิใช่เพียงความรู้สึกมอับตัวมอับความไว้วางใจให้สิ้นเชิงโดยไม่ต้องถามหาเหตุผล อันเป็นลักษณะทางฝ่ายอาเวค^{๙๙} ด้านเดียว

(๓) ศรัทธาที่เป็นความรู้สึกฝ่ายอาเวคด้านเดียว ถือเป็นการเชื่อที่มลาย เป็นสิ่งที่ต้องกำจัดหรือแก้ไขให้ถูกต้อง ส่วนความรู้สึกฝ่ายอาเวคที่เนื่องอยู่กับศรัทธาแบบที่ถูกต้อง เป็นสิ่งที่นำมาใช้ในกระบวนการปฏิบัติธรรมให้เป็นประโยชน์ได้มากพอสมควรในระยะต้น ๆ แต่จะถูกปัญญาเข้าแทนที่โดยสิ้นเชิงในที่สุด

(๔) ศรัทธาที่มุ่งหมายในกระบวนการพัฒนาปัญญานั้น อาจให้ความหมายสั้น ๆ ว่าเป็นความซาบซึ้งด้วยความมั่นใจในเหตุผลเท่าที่ตนมองเห็น คือมั่นใจในตนเอง โดยเหตุผลว่าจุดหมายที่อยู่เบื้องหน้านั้นเป็นไปได้แท้จริง และมีค่าควรแก่การที่ตนจะดำเนินไปให้ถึง เป็นศรัทธาที่เร้าใจให้อยากพิสูจน์ความจริงของเหตุผลที่มองเห็นอยู่เบื้องหน้านั้นต่อ ๆ ยิง ๆ ขึ้นไป เป็นบันได้ขั้นต้นสู่ความรู้ ตรงข้ามกับความรู้สึกมอับใจให้แบบอาเวค ซึ่งทำให้หยุดคิดหาเหตุผลต่อไป

(๕) เพื่อควบคุมศรัทธาให้อยู่ในความหมายที่ถูกต้อง ธรรมหมวดใดก็ตามในพุทธธรรม ถ้ามีศรัทธาเป็นส่วนประกอบข้อหนึ่งแล้ว จะต้องมีปัญหาเป็นอีกข้อหนึ่งด้วยเสมอไป อาทิ

สัมปรายิกัตถะ (สัทธาสัมปทา สิลสัมปทา จาคสัมปทา ปัญญาสัมปทา)

พละ ๕ และ อินทรีย์ ๕ (สัทธา วิริยะ สติ สามธิ ปัญญา)

สมชิวิธรรม ๔ (สมสัทธา สมสילה สมจาคา สมปัญญา)

เวสาร์ชกรณธรรม ๕ (ศรัทธา ศีล พาหุสัจจะ วิริยะรัมกะ ปัญญา)

อริยวัชฌิ หรือ อารยวัชฌิ ๕ (ศรัทธา ศีล สุตะ จาคะ ปัญญา)

อริยทรัพย์ ๗ (ศรัทธา ศีล หิริ โอตตัปปะ พาหุสัจจะ จาคะ ปัญญา)^{๑๐}

^{๙๙}อาเวค=หมายถึง อารมณ์, ความรู้สึก, ความสะเทือนใจ

^{๑๐}พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), พุทธธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๗, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๑), หน้า ๖๔๗ -๖๕๐.

สัพปริสธรรม ข้อแรก คือ สัทธัมมสมันนาคโต ประกอบด้วยธรรมเจดประการ อันได้แก่ มีศรัทธา มีhiri มีโศตัมปะ เป็นพหูสูต มีความเพียรอันปรารภแล้ว มีสติมั่นคง มีปัญญา ตาปกติ ศรัทธาย่อมมาเป็นทีหนึ่ง พร้อมกับที่ปัญญาเป็นข้อสุดท้ายแต่ในกรณีที่เกิดถึงปัญญาไม่จำเป็นต้องกล่าวถึงศรัทธาไปด้วย เช่น อริยฐานธรรม โพชฌงค์ และนาถกรณธรรมเป็นต้น ปัญญาจึงสำคัญว่าศรัทธา ทั้งในฐานะเป็นตัวคุมและในฐานะเป็นองค์ประกอบที่จำเป็น แม้ในแง่คุณสมบัติของบุคคล ผู้ที่ได้รับยกย่องสูงสุดในพระพุทธศาสนา ก็คือผู้มีปัญญาสูงสุด เช่น พระสารีบุตรอัครสาวก เป็นต้น ไม่ได้ถือเอาศรัทธาในศาสนาเป็นเกณฑ์

(๖) คุณประโยชน์ของศรัทธา เป็นไปใน ๒ ลักษณะ คือ ในแนวหนึ่ง ศรัทธาเป็นปัจจัยให้เกิดปิติ ซึ่งทำให้เกิดปีสัทธิ (ความสงบเยือกเย็น) นำไปสู่สมาธิและปัญญาในที่สุด อีกแนวหนึ่งศรัทธาทำให้เกิดวิริยะ คือความเพียรพยายามที่จะปฏิบัติ ทดลองสิ่งที่เชื่อดด้วยศรัทธานั้น ให้เห็นผลประจักษ์จริงจางแก่ตน ซึ่งนำไปสู่ปัญญาในที่สุด คุณประโยชน์ทั้งสองนี้ จะเห็นว่า เป็นผลจากความรู้สึกในฝ่ายอาเวค แต่ต้องมีความใฝ่ประสงค์ปัญญาแฝงอยู่ด้วยตลอดเวลา

(๗) ศรัทธาเป็นไปเพื่อปัญญา ดังนั้น ศรัทธาจึงต้องส่งเสริมความคิดวิจย วิจารณ์จึงจะเกิดความก้าวหน้าแก่ปัญญาตามจุดหมาย นอกจากนี้ แม้ตัวศรัทธานั้นเองจะมั่นคง แน่นแฟ้นได้ก็เพราะได้คิดเห็นเหตุผลจนมั่นใจ หมดความเคลือบแคลงสงสัยใด ๆ โดยนัยนี้ศรัทธาในพุทธธรรมจึงส่งเสริมการค้นคิดหาเหตุผล การขอร้องให้เชื่อที่ดี การบังคับให้ยอมรับความจริงที่กำหนดก็ดี การขู่ด้วยภัยแก่ผู้ไม่เชื่อที่ดี เป็นวิธีการที่เข้ากันไม่ได้เลยกับหลักศรัทธานี้

(๘) ความเลื่อมใสศรัทธาติดในบุคคล ถูกถือว่ามีข้อเสียข้อบกพร่อง แม้แต่ความเลื่อมใสติดในองค์พระศาสดาเอง พระพุทธเจ้าก็ทรงสอนให้ละเสีย เพราะเป็นศรัทธาที่แรง ด้วยความรู้สึกทางอาเวค กลับกลายเป็นอุปสรรคต่อความหลุดพ้นเป็นอิสระโดยสมบูรณ์ในขั้นสุดท้าย

(๙) ศรัทธาไม่ถูกจัดเป็นองค์มรรค เพราะตัวการที่จำเป็นสำหรับการดำเนินก้าวหน้าต่อไปในมรรคานี้ คือปัญญาที่พัวอยู่กับศรัทธานั้นต่างหาก และศรัทธาที่จะถือว่าใช้ได้ก็ต้องมีปัญหารองรับอยู่ด้วย นอกจากนี้ ท่านที่มีปัญญาสูง เช่น องค์พระพุทธเจ้าองค์ และพระปัจเจกพุทธเจ้า ทรงเริ่มมรรคที่ตัวปัญญาทีเดียว ไม่ผ่านศรัทธา เพราะการสร้างปัญญาไม่จำเป็นต้องเริ่มที่ศรัทธาเสมอไป (คือเริ่มที่โยนิโสมนสิการ) ด้วยเหตุนี้เรื่องศรัทธาท่านจึงกล่าวซ่อนแฝงไว้ในขั้นตอนต้นว่าด้วยการสร้างสัมมาทิฐิ ไม่จัดแยกเป็นเรื่องต่างหาก

(๑๐) แม้แต่ศรัทธาที่พ้นจากภาวะเป็นความเชื่อมกายนั่นเอง ถ้าไม่ดำเนินต่อไปถึงขั้นทดลองปฏิบัติเพื่อพิสูจน์ให้เห็นความจริงประจักษ์แก่ตน ก็ไม่นับว่าเป็นศรัทธาที่

ถูกต้องตามความหมายแท้จริง เพราะเป็นศรัทธาที่ได้ปฏิบัติหน้าที่ตามความหมายของมันจัดเป็น การปฏิบัติธรรมผิดพลาด เพราะปฏิบัติอย่างขาดวัตถุประสงค์^{๑๗}

(๑๑) แม้ศรัทธาจะมีคุณสมบัติสำคัญ แต่ในขั้นสูงสุด ศรัทธาจะต้องหมด ไป ถ้ายังมีศรัทธาอยู่ก็แสดงว่ายังไม่บรรลุจุดหมาย เพราะตราบใดที่เชื่อต่อจุดหมายนั้น ก็ย่อม แสดงว่ายังไม่ได้เข้าถึงจุดหมายนั้นรู้เห็นจริงด้วยตนเอง และตราบใดที่ยังมีศรัทธา ก็ย่อมแสดงว่า ยังต้องอิงอาศัยสิ่งอื่น ยังต้องฝากปัญญาไว้กับสิ่งอื่น ยังไม่หลุดพ้นเป็นอิสระโดยสมบูรณ์ โดยเหตุ นี้ศรัทธาจึงไม่เป็นคุณสมบัติของพระอรหันต์ ตรงข้ามพระอรหันต์กลับมีคุณสมบัติว่าผู้ไม่มี ศรัทธาซึ่งหมายความว่า ได้รู้เห็นประจักษ์ จึงไม่ต้องเชื่อต่อใคร ๆ หรือ ต่อเหตุผลใด ๆ อีก

(๑๒) ความก้าวหน้าในมรรค ดำเนินมาโดยลำดับ จากความเชื่อ (ศรัทธา) มา เป็นความเห็นหรือเข้าใจโดยเหตุผล (ทวิฐ) จนเป็นการรู้การเห็นในที่สุด ซึ่งในขั้นสุดท้าย เป็นอัน หมกภาระของศรัทธาโดยสิ้นเชิง ศรัทธามีขอบเขตความสำคัญและประโยชน์แค่นี้พอเพียงใด เป็น สิ่งที่จะต้องรู้เข้าใจตามเป็นจริง ไม่คิดตีค่าสูงเกินไป แต่ก็ไม่ควรดูแคลนโดยเด็ดขาด เพราะในกรณี ที่ดูแคลนศรัทธาอาจกลายเป็นการเข้าใจความหมายของศรัทธาผิด เช่น ผู้ที่คิดว่าตนเชื่อมั่นในตนเอง แต่กลายเป็นเชื่อต่อกิเลสของตน ในรูปอหังการมมังการไป ซึ่งกลับเป็นผลร้ายไปอีกด้านหนึ่ง^{๑๘}

(๑๓) ในระดับศีลห้า หรือที่เรียกกันว่า ศีลธรรม ศรัทธาเป็นองค์ธรรมสำคัญ ซึ่ง เกื้อกูลมากทำให้คนมีหลักตั้งตัวเป็นกำลังเหนียวรั้งและด้านปะทะไม่ให้ยอมตามสิ่งชักจูงล่อ เร้าเข้ายวนให้ทำความชั่ว อีกประการหนึ่ง การมีศรัทธาเป็นเหมือนมีร่องไหลประจำของกระแส ความคิด เมื่อได้รับรู้ธรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งไม่เกินกำลังของศรัทธาที่มีอยู่กระแสความคิดก็ จะวิ่งเล่น ไปตามร่องหรือแนวทางที่ศรัทธาเตรียมไว้ทำให้ไม่คิดไปในทางอื่นหรือทางที่ผิด ศีลธรรม ดังนั้น สำหรับผู้ยังไม่หมดกิเลส ศีลจึงดำรงอยู่ได้ดีด้วยศรัทธาศรัทธาแบบนี้มีคุณมากใน ระดับหนึ่ง แต่พร้อมกันนั้นถ้าเป็นศรัทธาที่ไม่ประกอบด้วยปัญญา ก็อาจมีโทษมาก โดยกลายเป็น ตัวขัดขวางการสร้างปัญญาเสียเอง

(๑๔) ในกระบวนการแห่งความเจริญของปัญญา (หรือการพัฒนาปัญญา) อาจ กำหนดขั้นตอนที่จัดว่าเป็นระยะของศรัทธาได้คร่าว ๆ คือ

๑) สร้างทัศนคติที่มีเหตุผล ไม่เชื่อหรือยึดถือสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เพียงเพราะฟัง ตาม ๆ กันมา เป็นต้น (ตามแนวกาลามสูตร)

^{๑๗} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), พุทธธรรม, ๒๕๔๑, หน้า ๖๔๗-๖๕๐.

^{๑๘} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), พุทธธรรม, หน้า ๖๔๗-๖๕๐.

๒) เป็นผู้คุ้มครองสัจจะ คือ ยินดีรับฟังหลักการ ทฤษฎี คำสอน ความเห็นต่าง ๆ ของทุกฝ่ายทุกด้าน ด้วยใจเป็นกลาง ไม่ด่วนตัดสินสิ่งที่ยังไม่รู้ไม่เห็นว่าเป็นเท็จจริงไม่ยืนยันยึดติดแต่สิ่งที่ตนรู้หรือคิดเห็นเท่านั้นว่าถูกต้องเป็นจริง

๓) เมื่อรับฟังทฤษฎีคำสอน ความเห็นต่าง ๆ ของผู้อื่นแล้ว พิจารณาเท่าที่เห็นด้วยปัญญาตนว่าเป็นสิ่งที่มีเหตุผล และเห็นว่าผู้แสดงทฤษฎี คำสอนหรือความเห็นนั้น ๆ เป็นผู้มีความจริงใจ ไม่ลำเอียงมีปัญหา จึงเลื่อมใสรับเอามาเพื่อคิดหาเหตุผลทดสอบความจริงต่อไป

๔) นำสิ่งที่ได้รับมานั้น มาขบคิดทดสอบด้วยเหตุผล จนแน่ใจว่าเป็นสิ่งที่ถูกต้องแท้จริงอย่างแน่นอน จนซาบซึ้งด้วยความมั่นใจในเหตุผลเท่าที่ตนมองเห็นแล้ว พร้อมทั้งจะลงมือปฏิบัติพิสูจน์ทดลองให้รู้เห็นความจริงประจักษ์ต่อไป

๕) ถ้ามีความเคลือบแคลงสงสัย รับผิดชอบด้วยใจบริสุทธิ์ มุ่งปัญญา มิใช่ด้วยอหังการมมังการ พิสูจน์เหตุผลให้ชัดเจนเพื่อให้ศรัทธานั้นมั่นคงแน่นแฟ้น เกิดประโยชน์สมบูรณ์ตามความหมายของมัน^{๙๙} ในพระพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาท ถือว่าศรัทธาที่แท้จริงตามหลักศาสนานั้น ๔ ประเภทเรียกว่า “ศรัทธา ๔” ซึ่งว่าด้วยหลักความเชื่อที่ประกอบด้วยเหตุผล ๔ ประการ

จากแนวคิดความเชื่อข้างต้น สามารถสรุปได้ว่า ความศรัทธา หมายถึง ที่ต้องใช้หลักศรัทธา ๔ แล้วยังมีปัจจัยแวดล้อมภายนอกอีกที่มีส่วนช่วยสนับสนุนความศรัทธาด้วย คือความเชื่อเฉพาะบุคคล ที่สุดใด ๆ ก็คือการใช้ปัญญาเป็นสิ่งที่สำคัญที่ต้องใช้ในการพิจารณา ผู้วิจัศึกษาคติความเชื่อพิธีกรรมตั้งศาลพระภูมิ และคติความเชื่อการเช่นสรวงบูชาศาลพระภูมิ ดังต่อไปนี้

๒.๒.๓ การประกอบพิธีกรรมในศาลพระภูมิในเขตอำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์

การประกอบพิธีกรรมในศาลพระภูมิในเขตอำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์คติความเชื่อเป็นสิ่งที่เกิดมากับมนุษย์ทุกยุคทุกสมัย ตั้งแต่ดึกดำบรรพ์ จนถึงปัจจุบัน มีความเข้าใจโดยทั่วไปว่าความเชื่อเป็นรากเหง้าของของความรู้สึคนึกคิดและพฤติกรรมของตัวบุคคลและกลุ่มคน มีแนวคิดพื้นฐานของความเชื่อว่ามีมนุษย์ได้พบเหตุการณ์ต่าง ๆ เช่น ความตาย ฟ้าผ่า พายุพัด แผ่นดินถล่ม ก็เกิดความคิดว่า จะต้องมียี่ผีที่ลบล้างบาปให้เกิดเหตุการณ์เช่นนั้น ก็เกิดความเกรงกลัว เมื่อมนุษย์เกิดความเกรงกลัวก็เริ่มแสวงหา สิ่งที่จะมากู้คุ้มครองป้องกัน ภัยอันตรายต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้นกับตัวเองและบุคคลที่เกี่ยวข้องให้เกิดความหลุดพ้นจากอันตรายเหล่านั้น มนุษย์จึงพากันสร้างศาลเทพารักษ์และศาลอื่น ๆ ขึ้นเพื่อเช่นสังเวทียบวงสรวงบูชา และอ้อนวอนขอให้สิ่งที่สถิตอยู่บน

^{๙๙}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖๔๗ - ๖๕๐.

ศาล ได้ช่วยป้องกันภัยอันตรายที่จะเกิดขึ้นกับตัวเองและบุคคลที่เกี่ยวข้องให้ผ่อนคลายความโหดร้ายรุนแรง

จากแนวคิดของการเกิดความเชื่อดังกล่าว มีความสอดคล้องกับแนวคิดของประชาชนในเขตอำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ ซึ่งมีความเชื่อในสิ่งที่มองไม่เห็น เชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เทพ เทวดา ภูตผี และดวงวิญญาณต่าง ๆ ว่ามีอยู่จริง และสิ่งเหล่านั้นสามารถที่จะบันดาลให้มนุษย์ได้รับความสุขและความทุกข์ได้^{๒๐} คนไทยส่วนใหญ่จึงมีความเชื่อว่า “พระภูมิ” หรือ “ภูมิเทวดา” ที่มีหน้าที่รักษาอาณาเขตที่ดิน ที่เจ้าของได้อัญเชิญมาสถิตบนศาลที่ได้ จัดสร้างไว้ ภูมิเทวดาองค์ใดจะอยู่ประจำ ณ ที่แห่งใด เจ้ากรุงพาลีผู้เป็นใหญ่ในชั้นจุลโลกบาล จะเป็นผู้กำหนดให้ พระภูมิตามตำนานเล่าถึงพระภูมิว่า ในอดีตมีกษัตริย์ พระนามว่า ท้าวทศราช ครองกรุงพาลี มีพระโอรส ๕ พระองค์ ล้วนแต่ปรีชาสามารถ ท้าวทศราชได้ส่งพระโอรสไปรักษาถิ่นต่าง ๆ เป็นต้นว่าเคหะสถาน ทวารเมือง ป้อมค่าย บันได คอกสัตว์ ช้างนางข้าว เรือนหอ บ่าวสาว ไร่นา ป่าเขา ปุชนิยสถาน ห้วยหนอง คลอง บึง แม่น้ำ ส่วนโอรส หรือพระภูมิเจ้าที่ ที่อยู่ประจำเคหะสถาน มีนามว่า พระชัยมงคล พระภูมิ มีคนรับใช้อีก ๓ คน เป็นชาย คือ นายจันทิศ นายจันธิ และจำสพพระเชิงเรือน คอยรับใช้อยู่หน้าศาล ส่วนทางชาดกในพระพุทธศาสนาได้เล่าเกี่ยวกับพระภูมิว่า ในสมัยครั้งพระพุทธเจ้าทรงเป็นพระโพธิสัตว์ ได้ทรงบำเพ็ญทานอยู่ใต้ต้นไทร ปรากฏว่า พระภูมินามว่า พระเจ้ากรุงพาลีไม่พอใจ ได้แสดงอภินิหารขับไล่พระโพธิสัตว์พระพุทธองค์ทรงทราบ ด้วยญาณถึงเรื่องภยันตราย จึงทรงขอพื้นที่ดินจากพระเจ้ากรุงพาลีเพียง ๓ ก้าว เพื่อบำเพ็ญทานต่อไป พระเจ้ากรุงพาลีเห็นว่า เป็นที่ดินเพียงเล็กน้อยเท่านั้น จึงอนุญาต แต่พระโพธิสัตว์ทรงมีบุญญาภินิหาร ดังนั้นเมื่อทรงย่างก้าวเพียง ๒ ก้าว ก็พ้นเขตพื้นแผ่นดินของพระเจ้ากรุงพาลี พระเจ้ากรุงพาลีจึงไม่มีที่ดินอยู่ ต้องออกไปอยู่นอกป่าหิมพานต์การที่ไปอยู่ป่านั้นไม่สุขสบาย เช่นที่อยู่อาศัยของตน จึงกลับมาทูลขอพื้นที่ดินจากพระโพธิสัตว์ พระพุทธองค์ทรงรู้แจ้งด้วยญาณว่า พระเจ้ากรุงพาลีจะทำหน้าที่เป็นพระภูมิที่ดี คอยคุ้มครองมนุษย์และสัตว์โลกทั่วไปในภายภาคหน้า จึงทรงคืนที่ดินให้กับพระเจ้ากรุงพาลี และทรงขอให้ตั้งมั่นอยู่ในความสุจริต ไม่เบียดเบียนผู้อื่นอีกต่อไป ตามความเชื่อในพระพุทธศาสนาเถรวาท^{๒๑}

^{๒๐} พระจิตติภัทร์ ประถมพิ้ว, “คติความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับศาลพระภูมิของประชาชน เขตเทศบาล อำเภอเมือง จังหวัดเลย” ปรินญาตศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย, ๒๕๕๒).

^{๒๑} พิธีกรรมการตั้งศาล, <http://www.tungsaan.com> (ออนไลน์) วันที่ ๕ ตุลาคม ๒๕๕๕. (ความเชื่อเกี่ยวกับศาลพระภูมิ)

จากการศึกษาและสัมภาษณ์ ประชากรกลุ่มตัวอย่าง กลุ่มผู้ประกอบการพิธีกรรมในการตั้งศาลพระภูมิและประชาชนผู้มีศาลพระภูมิตั้งอยู่ในเคหะสถาน พบว่าสาเหตุของการตั้งศาลพระภูมินั้น มีอยู่ ๒ กรณี คือ ประกอบพิธีกรรมตั้งศาลพระภูมิ ตามความเชื่อของบรรพบุรุษ และตั้งศาลพระภูมิตามความเชื่อส่วนบุคคล ดังต่อไปนี้

๒.๒.๓.๑ การประกอบพิธีกรรมการตั้งศาลพระภูมิตามความเชื่อของบรรพบุรุษ เป็นการตั้งศาลตามในรูปแบบลักษณะเดิม คือ ศาลเดิมมีอยู่แล้วเมื่อมีการสร้างบ้านเรือนหลังใหม่ ก็จะตั้งศาลพระภูมิตามเดิม ซึ่งเชื่อว่าจะมีสิ่งศักดิ์สิทธิ์คอยปกป้องคุ้มครองให้คนในบ้านประสบความสุข โชคดี ปลอดภัย ไม่เดือดร้อนใจ อยู่เย็นเป็นสุข การตั้งศาลพระภูมิไว้ภายในบริเวณบ้าน เพื่อให้วิญญาณของบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้วมีที่อยู่อาศัย จะได้คอยปกป้องรักษาลูกหลานให้มีความสุข ความเจริญในหน้าที่การงาน และในทางพระพุทธศาสนาได้กล่าวถึงหลักธรรม กตัญญู กตเวทิต์ บุคคลผู้รู้อุปการะที่ท่านทำแล้วและตอบแทน ในที่นี้หมายถึงบุตรธิดาที่ตอบแทนคุณบิดามารดานั่นเอง แม้ร่างกายจะล่วงลับไป แต่คุณงามความดีที่ท่านได้ทำไว้ให้ลูกหลานนั้นมีมาก เพื่อเป็นการตอบแทนคุณจึงได้ตั้งศาลเพื่อเป็นที่อยู่อาศัยวิญญาณของบรรพบุรุษ เสมือนยังมีชีวิตอยู่^{๒๒}

๒.๒.๓.๒ การตั้งศาลพระภูมิตามความเชื่อส่วนบุคคล การตั้งศาลพระภูมิตามความเชื่อของบุคคลนั้น เป็นการตั้งศาลขึ้นมาใหม่ ซึ่งแต่เดิมอยู่ที่ภายในบริเวณที่อยู่อาศัย หรือ ห้างร้าน อาจจะไม่มีการตั้งศาลพระภูมิอยู่ แต่เมื่อระยะเวลาผ่านไปมีเหตุการณ์อย่างใดอย่างหนึ่งเกิดขึ้น อันก่อให้เกิดความทุกข์ทางกาย ทางใจ เจ็บป่วยไม่สบายโดยไม่ทราบสาเหตุ จึงคิดได้ตั้งศาลพระภูมิขึ้นมา เพื่อให้เป็นที่สิงสถิตของผีสาม เทวดา ที่คอยปกป้องรักษาพื้นที่บริเวณนั้นไม่ให้มารบกวน และเป็นการสร้างสัมพันธภาพอันดีต่ออำนาจลี้ลับเหนือธรรมชาติ เพื่อให้ตัวเองปลอดภัยสามารถเอาชนะธรรมชาติได้ มนุษย์ที่อาศัยในต่างพื้นที่จะมีความเชื่อเรื่องอำนาจเหนือธรรมชาติ ต่างกันที่สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ ขนบธรรมเนียม จารีต ประเพณี ซึ่งเป็นบ่อให้เกิดพิธีกรรม เช่น คติความเชื่อการเซ่นสรวง ดังนี้^{๒๓}

๒.๒.๓.๓ คติความเชื่อการเซ่นสรวงบูชาศาลพระภูมิ สำหรับประชาชนในเขตอำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์นั้น เป็นความเชื่อที่ได้สืบทอดกันมาจากบรรพบุรุษ และเป็นความเชื่อส่วนบุคคล ที่มีความเชื่อว่าพระภูมิ คือ เทวดา อารักษ์ ผู้รักษา ผืนแผ่นดินบริเวณที่ตนอาศัยอยู่

^{๒๒} สัมภาษณ์นางอารยา สุขเสร็จ, วันที่ ๑๓ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๕๕.

^{๒๓} สุเมธ ดันติเวชกุล, ภูมิปัญญาชาวบ้านกับการพัฒนาชนบทเล่ม ๑, ม.ป.ท., (กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, ๒๕๓๖), หน้า ๓๕.

นั้น เมื่อมีการตั้งศาลพระภูมิ และได้ประกอบพิธีอัญเชิญพระภูมินามว่า พระชัยมงคลมาสถิตอยู่บนศาลแล้ว ก็จะมีการเช่นสรวงบูชาศาลพระภูมิ เพื่อขอให้พระภูมิได้ช่วยคลอบคอบความสุข ความเจริญ ตลอดจนทั้งลาภยศต่าง ๆ ให้แก่เจ้าของบ้านหรือเจ้าพื้นที่บริเวณนั้น ๆ และผู้ที่อยู่อาศัยในบ้านเรือนด้วย การได้ปฏิบัติตนตามความเชื่อต่อศาลพระภูมิ ก็จะทำให้ผู้ปฏิบัติมีความมั่นใจ เกิดขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติตนต่อการดำเนินชีวิต แต่ถ้าไม่ได้ปฏิบัติตามความเชื่อ หรือปฏิบัติไม่ถูกต้องก็จะทำให้รู้สึกไม่สบายใจ และยังเชื่อว่าจะทำให้พระภูมิโกรธ จนคลอบคอบให้เกิดเคราะห์หรือภัยพิบัติตามมา^{๒๔}

จากการศึกษาพบว่าประชาชนในเขตอำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ ประชาชนผู้มีศาลพระภูมิประจำบ้านและสถานที่ต่าง ๆ จะมีแนวการปฏิบัติต่อการเช่นสรวงบูชาศาลพระภูมิมีอยู่ ๓ ประเภท คือ เช่นสรวงเป็นประจำทุกวัน เช่นสรวงในวันเทศกาลสำคัญ และเช่นสรวงในโอกาสเก็บเกี่ยว ดังต่อไปนี้

๒.๒.๓.๔ คติความเชื่อการเช่นสรวงบูชาศาลพระภูมิประจำวัน เป็นการบูชาที่ต้องปฏิบัติอยู่เป็นประจำ โดยไม่เกี่ยวเนื่องในโอกาสหรือเทศกาลใด เมื่อบ้านใดมีศาลพระภูมิแล้ว ผู้เป็นเจ้าของศาลพระภูมิก็จะบูชาเป็นประจำทุกวัน หรืออาจจะบูชา ๗ วันซึ่งจะตรงกับวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา (วันพระ) เนื่องจากมีความเชื่อว่าพระภูมิเป็นเทวดา อารักษ์ มีฤทธิ์เดชสามารถให้การคุ้มครอง ปกป้องรักษาผู้ที่เคารพบูชา ดังนั้นการเช่นสรวงบูชาศาลพระภูมิ จึงมีแนวปฏิบัติที่คล้ายคลึงกันกับการบูชาพระทั่วไป ในการบูชาจะนิยมในช่วงเช้าเป็นส่วนมาก เพราะจะได้นำเครื่องเช่นสรวงมาถวายพระภูมิด้วย หากจะบูชาในช่วงเย็นก็ได้ แต่ไม่มีการนำเครื่องเช่นสรวงมาถวายเพียงแค่ว่า บูชาด้วยดอกไม้ ธูป เทียน และน้ำเท่านั้น^{๒๕}

เครื่องบูชาศาลพระภูมิ ในการเช่นสรวงบูชาศาลพระภูมิประจำวันและทุกวันพระจะต้องมีวัสดุอุปกรณ์ของการประกอบพิธี โดยผู้เป็นเจ้าของศาลพระภูมิจะต้องเตรียมนำสิ่งของที่ จะใช้เครื่องบูชา คือ ดอกไม้ ธูป เทียน ที่จำแนกออกดังนี้ คือ

(๑) ดอกไม้ ดอกไม้ที่จะนำมาบูชาศาลพระภูมิส่วนใหญ่ผู้บูชาจะนิยมนำดอกไม้จำพวก ดอกดาวเรือง เพราะมีความเชื่อว่าเมื่อบูชาแล้วจะทำให้ชีวิตเจริญรุ่งเรือง ดอกบัว เป็นสัญลักษณ์ของปัญญาและอุดมสมบูรณ์ในชีวิต ดอกมะลิ เป็นดอกไม้ที่ใช้ในวันแม่เป็นของสูง เมื่อนำมาบูชาก็เหมือนกับบูชาผู้ที่อยู่สูงกว่า เป็นการแสดงความเคารพ และยังมีดอกไม้ชนิดอื่น ๆ เช่นดอกกล้วยไม้ ดอกพุด ดอกเยอบีรา ที่สามารถหาได้ง่ายในท้องถิ่น หรือตามท้องตลาดทั่วไป

^{๒๔} สัมภาษณ์ นายมนัส ชมสุข, วันที่ ๑๒ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๕๕.

^{๒๕} สัมภาษณ์นางสาว ปภาดา สุชาติสุนทร, วันที่ ๑๓ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๕๕.

ในการใช้ดอกไม้บูชาศาลพระภูมินั้น ส่วนมากจะนิยมนำดอกไม้ที่มีชื่อเป็นมงคลนาม ให้ความหมายที่ดี จะไม่นำดอกไม้ที่มีความหมายในทางที่ไม่ดีหรือดอกไม้ที่มีสีดำ สีม่วง มาบูชาศาลพระภูมิ เช่น ดอกช่อนกลิ่น มีความหมายในงานอัปมงคลงานศพ

(๒) รูป การบูชาศาลพระภูมิ จะต้องใช้รูปในการบูชาด้วยเพราะรูปเปรียบเหมือนสัญลักษณ์ของพลังอันเกิดจากจิตใจของผู้บูชา เพื่อจะสื่อให้ถึงพระภูมิ ที่จะได้รับรู้ในสิ่งที่ตนได้ปรารถนาหรืออธิษฐานนั้น ในการจุดธูปบูชาศาลพระภูมินั้นนิยมจุด ๕ ดอก เพราะเชื่อว่าการบูชาให้ครบองค์เก้า ได้แก่ พระพุทธ ๑ พระธรรม ๑ พระสงฆ์ ๑ พ่อ ๑ แม่ ๑ ครู อาจารย์ ๑ ที่เหลือ ๓ ดอก ใช้สำหรับบูชาศาลพระภูมิตลอดทั้งสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลาย อีกนัยหนึ่งก็เชื่อตามมงคลนาม คือ จะทำให้เจริญก้าวหน้าในชีวิต และหลักของการจุดธูปบูชาศาลพระภูมิจะไม่นิยมจุด ๓ ดอก เพราะถือว่าจุด ๓ ดอก เป็นการบูชาพระรัตนตรัยไม่เหมาะสมควรจุดให้มากกว่าและเป็นเลขดีตามความเชื่อ เช่น ๕, ๗, ๙ และ ๑๖ ดอก

(๓) เทียน ในการบูชาศาลพระภูมิจะต้องใช้เทียนบูชาเช่นเดียวกันกับบูชาพระหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั่วไป เพราะมีความเชื่อว่า เทียนเป็นสัญลักษณ์เปรียบเหมือนแสงสว่างที่ส่องทาง ให้ผู้บูชาเกิดปัญญาและความเจริญรุ่งเรืองในชีวิต ทำให้ชีวิตไม่มีดมน มีแต่ความสว่างไสว และะในการจุดเทียนบูชาศาลพระภูมินั้นส่วนมากนิยมจุดเทียน ๒ เล่ม หรืออาจจะมีการจุดมากกว่านั้นก็ไม่มีข้อห้าม^{๒๖}

๒) เครื่องเซ่นสรวง สำหรับชาวอำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ ในการเซ่นสรวงศาลพระภูมินอกจากจะบูชาด้วยดอกไม้ รูป เทียนแล้วยังมีการนำเครื่องเซ่นสรวงมาสังเวยด้วยการจัดเตรียมเครื่องเซ่นนั้นมิได้มีข้อกำหนดตายตัว สามารถจัดได้ตามสะดวก และความเหมาะสมของผู้เป็นเจ้าของศาล ไม่จำเป็นต้องจัดให้เหมือนกับวันตั้งศาล เครื่องเซ่นสรวงที่ประชาชนผู้มีศาลพระภูมิได้จัดมาถวายศาลพระภูมิ ประจำวันและประจำวันพระนั้น ส่วนมากนิยมเครื่องเซ่นที่เป็นมังสวิรัต จะไม่นิยมนำอาหารคาวหวาน เพราะมีความเชื่อว่าพระภูมิ คือ เทวดา อารักษ์ ท่านไม่รับอาหารคาวเหมือนดวงวิญญาณทั่ว ๆ ไป อาหารที่นำมาถวายนั่นถือตามมงคลนาม คือ ชื่อที่เป็นมงคลเพราะเชื่อว่าเมื่อเซ่นสรวงบูชาแล้ว พระภูมิท่านจะพอใจ และคลบ้นดาลให้ผู้บูชาได้พบกับความโชคดีมีความสุขเจริญด้วย เครื่องเซ่นสรวงที่นิยมจัดมาถวายศาลพระภูมิ สามารถจำแนกออกได้ ดังนี้

(๑) ข้าว ข้าวที่นำมาถวายนั่นได้แก่ ข้าวสวย ข้าวเหนียว

^{๒๖} สัมภาษณ์ นายอำนาจ แสนศูนย์, วันที่ ๑๒ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๕๕.

(๒) ขนมนมที่นำมาถวายนั้น ได้แก่ขนมหวาน ขนมน้ำข้น ขนมน้อยทอง ขนมน้อยฟู ขนมน้อยหีบ ขนมน้อยทอด และขนมน้อยอื่น ๆ ที่มีชื่อเป็นมงคล

(๓) ผลไม้ ผลไม้ที่นำมาถวายนั้น ได้แก่ กลัวย มะพร้าวอ่อน ส้ม องุ่น แอปเปิล และผลไม้อื่น ๆ ที่มีชื่อเป็นมงคล จะไม่นิยมนำผลไม้ที่มีชื่อไม่เป็นมงคลมาถวายเด็ดขาด ได้แก่รางสาด มังคุด ตะมุข พุทรา มะเฟือง มะไฟ ระกำ น้อยหน้า และมะขวิด เป็นต้น

(๔) น้ำ น้ำที่นำมาถวายนั้น ได้แก่ น้ำเปล่า น้ำแดง น้ำชา จะไม่นิยมนำถวายเหล้า เพราะเป็นของมีนเมา และเป็นของต้องห้ามทางพุทธศาสนา

(๕) หมากพลูบุหรี เป็นความเชื่อของคนสมัยโบราณว่า เมื่อรับประทานอาหารเสร็จแล้วจะต้องเกี่ยวหมากและสูบบุหรี ดังนั้น บุหรีและหมากพลูจะขาดไม่ได้ต้องมีมาถวายพระภิกษุด้วย

ข้อปฏิบัติในการเซ่นสรวงบูชา เมื่อมีศาลพระภูมิประจำบ้านแล้วเจ้าของบ้านควรจะบูชาทุกวันด้วย ดอกไม้ ธูป เทียนและน้ำ เพราะเชื่อว่าจะได้รับความสุขความเจริญมีโชคลาภ และสำเร็จในสิ่งที่ตนปรารถนา แต่ถ้าเจ้าของบ้านและผู้อยู่อาศัยไม่มีความเคารพเลื่อมใสในพระภูมิ พระภูมิก็จะให้โทษแก่ครอบครัวนานาประการ

อนึ่งการเซ่นสรวงบูชาศาลพระภูมิ แต่เดิมนั้นมีข้อปฏิบัติว่า เมื่อผู้เป็นเจ้าของบ้าน เช่น ศาลพระภูมิจะขอห้ามในการเดินเข้าไปเพื่อเซ่นสรวงหรือบูชา จะต้องเข้าทางปลายเท้าของพระภูมิ ห้ามเดินเข้าทางศีรษะพระภูมิเป็นอันขาด^{๒๗} หากผู้ที่เซ่นสรวงศาลพระภูมิเข้าบูชาผิดทาง โดยเข้าไปทางที่พระภูมิหันศีรษะไปทิศนั้น ก็จะทำให้พระภูมิโกรธและสาปแช่งคลั่งคลั่งดาลให้ผู้บูชานั้นได้รับความทุกข์ทรมานต่าง ๆ ได้ ปัจจุบันความเชื่อและข้อห้ามดังกล่าวนี้ได้ออกคล้อยไป เหลือผู้ปฏิบัติอยู่ส่วนน้อย ถือว่าเป็นเรื่องที่ยุ้งยากเกินไป ดังนั้นการปฏิบัติตนของผู้เซ่นสรวงบูชาศาลพระภูมิในปัจจุบันจึงทำตามความสะดวก คือ เปลี่ยนเฉพาะ ข้าวน้ำและดอกไม้เท่านั้น และการเซ่นสรวงบูชาศาลพระภูมิตามวันเทศกาล และผู้วิจัยศึกษาแนวคิดศาลเพียงตาในเขตอำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ต่อไปดังนี้

๒.๓ แนวคิดเรื่องศาลเพียงตาในเขตอำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์

แนวคิดเรื่องศาลเพียงตาในเขตอำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์คือ แนวคิดการตั้งศาลชั่วคราวที่ตั้งขึ้นในคราวที่ออกสนามรบ หรือ ตั้งไว้ตามไร่ ทุ่งนา หนองน้ำ คลอง บึง ที่อยู่อาศัยหรือที่วัด

^{๒๗} สัมภาษณ์ นายบุญเลิศศักดิ์ มารอบ, วันที่ ๑๒ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๕๕.

ถนนหนทาง เป็นต้น^{๒๘} เพื่อให้วิญญานสิงสถิตอยู่ มีชื่อเรียกทางภาคอีสานว่า ศาลปู่ตา หรือ ศาลตายาย ดังนั้นผู้วิจัยศึกษาศาลเพียงตาในความเชื่อของคนทั่ว ๆ ไป ดังต่อไปนี้

๒.๓.๑ ศาลเพียงตาในความเชื่อของคนทั่ว ๆ ไป

ศาลเพียงตาในความเชื่อของคนทั่ว ๆ ไปว่า มีเจ้าที่เป็นผีรักษาดูแลและสถิตอยู่บนดินนั้นๆ จึงต้องมีบันไดขึ้นสู่ที่พักเช่นเดียวกับบ้านคน ส่วนศาลพระภูมิเสาเดียวไม่ต้องมีบันไดเพราะเหาะไปมาได้ เรื่องเสาดียวนี้บางท่านก็ผนวกเข้ากับเรื่องคติเขาพระสุเมรุ แม้นในตำนานของพระภูมิเจ้าที่มีพระชัยมงคลเป็นพระภูมิบ้าน หรือพระเจ้ากรุงพาลีพระภูมิเจ้าที่ในชาดกพุทธศาสนาจะไม่มีกล่าวถึงคนพื้นเมืองดั้งเดิม เชื่อว่าผีหรือวิญญานมีอยู่ทุกที่ในธรรมชาติ รวมถึงสัตว์และคนตาย เมื่อฝึกกลายเป็นผู้มีอำนาจที่จะคลั่งคลั่งให้เกิดสิ่งร้ายกับชีวิตมนุษย์ การทำให้ผีพึงพอใจเพื่อให้คนอยู่ห่างจากสิ่งร้ายจึงสำคัญยิ่งในวัฒนธรรมสังคมนับถือผี และหลักการนี้ยังเป็นที่มาของการสร้างที่สถิตเป็นหอ เรือน สำหรับผี รับเครื่องพลีกรรมบวงสรวงจากคนเพื่อขอขมา อนุญาต หรือบอกกล่าว ให้กิจกรรมที่จะทำหรือพื้นที่นั้นๆดำเนินสำเร็จไปด้วยดีไม่มีเรื่องร้ายติดขัด เรื่องความแตกต่างระหว่างผีเทวดารักษ์ในเมืองและนอกเมืองศรีศักรวัลลิโกดม ยังอธิบายว่า นอกจากตัวรูปแบบศาลจะต่างกันแล้ว ชื่อยังแตกต่างกันด้วย ท้องถิ่นชนบทเรียก “เจ้าที่” ขณะที่ในเมืองเรียก “พระภูมิ” มาจากภาษาสันสกฤต เป็นผีสองประเภทที่ไม่เหมือนกัน คูได้จากเสาของศาล เสาเดียวคือ พระภูมิ ส่วนศาลที่มี ๔ เสาเหมือนเรือนคือ ศาลเจ้าที่ศาลผีหรือศาลเพียงตาแต่เดิมเหล่านี้ มีทั้งแบบเสาดียวหรือสี่เสา สร้างให้สอดคล้องกับความเชื่อถือ ความสะดวก และสภาพแวดล้อม เช่น ผีบรรพชนหรือผีปู่ตายาย ควรอยู่ในที่ที่คล้ายเมื่อครั้งมีชีวิต ศาลผีประเภทนี้จึงมักมีหน้าตาเหมือนเรือนหลังเล็กๆ ตั้งบนเสาทั้งสี่ ส่วนผีที่อยู่ในธรรมชาติทั่วไป ตั้งศาลบนสี่เสาบ้างเสาดียวบ้างไม่มีกฏตายตัว

เมื่อศาสนาพุทธ พราหมณ์ ฮินดู อิสลาม คริสต์ มาถึงอุษาคเนย์ ดินแดนแถบนี้ก็ยังนับถือศาสนาผีดั้งเดิมไปพร้อมกับระบบศาสนาใหม่จากภายนอกถึงทุกวันนี้ ดังนั้นศาลผี อย่างศาลเพียงตา ที่เรียกด้วยชื่อท้องถิ่นต่างๆกัน จึงมีอยู่ทั่วไปในอุษาคเนย์ และควรมีมาก่อนศาลพระภูมิเทวดา อย่างที่ไทยมักเรียกผีแล้วต่อท้ายด้วยอาณานิเวศที่ดูแล เช่น ผีเจ้าที่ ผีนา ผีบ้าน ผีเรือนศาลผีประจำบ้านในบาหลิ สร้างด้วยไม้ไผ่และกิ่งไม้ตั้งบนพื้นดินบริเวณหน้าบ้าน อาจมีหน้าที่เดียวกับพระภูมิของไทย และตามความเชื่อของคนในจังหวัดสุรินทร์ ดังนี้

๒.๓.๒ ศาลเพียงตาในความเชื่อของคนในเขตอำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์

^{๒๘} ดูภาพรายละเอียดอยู่ภาคผนวก

สำหรับความเชื่อในศาลเพียงตาของคนในจังหวัดสุรินทร์นั้น คนโบราณสุรินทร์มีความเชื่อความศรัทธา เรื่องศาลเพียงตาที่ตั้งอยู่ตามท้องนา ที่มีความเชื่อว่าที่มี ผีป่วนหรือผีไร่ผืนนาหรือวิญญาณ ถือว่าเป็นความเชื่อในอันดับต้นๆ ของมนุษย์ที่เชื่อว่า สรรพสิ่งมีวิญญาณครอง แม้แต่มนุษย์ก็ยังมีวิญญาณ เมื่อตายหรือเสียชีวิตแล้วก็ต้องมีวิญญาณออกจากร่างไป โดยวิญญาณ จะมีฤทธิ์หลอกหลอนหรือทำร้ายมนุษย์ได้ ซึ่งความเชื่อเรื่องผีในทางศาสนามีอยู่ทุกศาสนาทางพระพุทธศาสนาก็มีเหมือนกัน แต่ในทางศาสนาพราหมณ์เห็นว่า ผีคือวิญญาณมนุษย์หรือสัตว์ที่เกิดจากการสร้างของพระเจ้า เมื่อตายไปวิญญาณก็จะแสวงหาร่างใหม่อยู่ ส่วนพระพุทธศาสนาเห็นว่า ผี คือ วิญญาณที่ออกจากร่างมนุษย์ผู้เป็น โอปปาทิกะ ในภพภูมิปรตหรือสุรกาย ภูตผีปิศาจที่มีพลังอำนาจ จนสามารถเข้าถึงมนุษย์ได้ หรือสามารถติดต่อกับมนุษย์ได้^{๒๙} ในความเชื่อของมนุษย์มีความเชื่อว่า ผีมีอำนาจดังที่ปรากฏในพระไตรปิฎก ซึ่งมีหลักฐานดังนี้

... สมัยนั้นภิกษุรูปหนึ่งเป็นไข้เพราะอมมนุษย์เข้าถึง อาจารย์และอุปัชฌาย์ ช่วยกันรักษาภิกษุนั้น แต่ไม่สามารถรักษาให้หายได้ ภิกษุนั้นเดินไปที่ร้านขายหมูแล้วกิน เนื้อดิบ ค็มเลือดสด ๆ โรคมมนุษย์เข้าถึงร่างภิกษุนั้นจึงสงบ ภิกษุทั้งหลายจึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคเจ้าให้ทรงทราบ พระผู้มีพระภาครับสั่งว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตเนื้อดิบ เลือดสด ในเมื่อมีโรคมมนุษย์เข้าถึง..”^{๓๐}

จากหลักฐานข้างบนที่ยกมาอ้าง ก็แสดงถึงความเชื่อของมนุษย์ที่มีต่อผี ที่ประจำอยู่ตามสถานที่ต่างๆ มีจริง จึงมีการเซ่นไหว้ผีเจ้าที่ตามไร่นา ก่อนที่ลงมือไถนา ต้องมี (จับเดิมปูละ) (ภาษาท้องถิ่น) หมายถึง พิธีการลงแรกนาขวัญ ในการทำนาปักดำข้าวของจังหวัดสุรินทร์ มีความเชื่อและการประกอบพิธีกรรมในการบวงสรวงเจ้าที่ ที่ประจำอยู่ตามนา เป็นการบอกให้ทราบจะเริ่มปักดำ ให้ช่วยดูแลรักษาข้าวให้เจริญงอกงามอุดมสมบูรณ์ บันดาลฝนฟ้าตกตามฤดูกาล เพิ่มพูนผลผลิต และปกป้องรักษาอย่าได้มีสิ่งใดมารบกวนให้เกิดการเสียหายต่อข้าวในนา^{๓๑} ความเชื่อเหล่านี้เป็นแนวคิดมาตั้งแต่บรรพบุรุษ เป็นความเชื่อที่สืบๆ กันมา จากรุ่นสู่รุ่น ในปัจจุบันก็ยังมี การประกอบพิธีกรรมในศาลเพียงตาในจังหวัดสุรินทร์ และปฏิบัติอยู่เวลาถึงฤดูทำนา ดังนี้

^{๒๙} พระครูปฐมสังฆการ (สุพรรณ นิตฺตปญฺโญ นุญยอม), “ศึกษาวิเคราะห์แนวคิดเรื่องการต่ออายุในทางพระพุทธศาสนาที่มีอิทธิพลต่อพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ต่ออายุในจังหวัดสุรินทร์”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ๒๔๕.

^{๓๐} วิ.ม. (ไทย) ๕/๒๖๔/๔๕.

^{๓๑} วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญา จังหวัดสุรินทร์, พิมพ์ในงานพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๖ รอบ ๕ ธันวาคม ๒๕๔๒, หน้า ๑๖๕.

๒.๓.๓ การประกอบพิธีกรรมในศาลเพียงตาในเขตอำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์

สำหรับการประกอบพิธีกรรมในศาลเพียงตาในจังหวัดสุรินทร์นั้น จากการศึกษาพบว่า โดยทั่วไปผู้คนมักจะเข้าใจว่าเป็นเรื่องระเบียบการหรือการรักษาประเพณีแบบดั้งเดิม มีความเข้าใจว่าเป็นเรื่องศักดิ์สิทธิ์ทางศาสนา ซึ่งมนุษย์โดยมากจะคิดถึงความหมายคำว่าศักดิ์สิทธิ์อย่างไรก็ตามเมื่อมาพิจารณาแล้ว คำว่า พิธีกรรม หมายถึง การกระทำหรือกิจกรรมต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เชื่อเคารพ ศรัทธาอย่างเป็นรูปแบบและพิธีการ^{๓๒} พิธีกรรมเป็นความเชื่อของมนุษย์ พัฒนาการมาจากการที่ได้รับรู้เรื่องราวต่างๆ อันเป็นประสบการณ์ภายนอกที่นอกเหนือประสบการณ์โดยตรงที่ตนเองได้เห็น นำไปสู่การปฏิบัติ การประกอบพิธีกรรมในศาลเพียงตาในจังหวัดสุรินทร์ เป็นการเช่นไหว้ผี หรือวิญญาณที่มองไม่เห็น ยกศาลเพียงตาที่ตั้งขึ้นชั่วคราว เช่น การตั้งศาลเพียงตาขึ้นในงานทำบุญฉลองขึ้นบ้านใหม่ ทำบุญฉลองสระน้ำ ทำบุญฉลองกุฏิวิหาร หรือทำบุญฉลองอัฐิ และงานทำบุญก่อเจดีย์ทราย เป็นต้นการทำบุญเช่นนี้ ประเพณีทุกท้องที่ที่จะต้องมีการตั้งศาลเพียงขึ้นชั่วคราวในมณฑลพิธี มีวางราชวัตรฉัตรธงขึ้น เพื่อป้องกันเภทภัยต่าง ๆ จะมาเบียดเบียน ที่มาแล้วก็ขอให้ผ่านไป เสร็จแล้วจึงนิมนต์พระสงฆ์เจริญพุทธมนต์^{๓๓}

๒.๓.๓.๑ ขั้นตอนการประกอบพิธีกรรมศาลเพียงตา หมายถึง การตั้งศาลเพียงตาก่อนที่จะเริ่มพิธีทางพระพุทธศาสนา คือ การหาวัสดุที่หาได้ง่ายตามท้องที่นั้น ๆ นำไม้หน้าสามยาวประมาณ ๑ เมตร ๕๐ เซนติเมตรมาปักลงหลุมที่ขุดเอาไว้แล้ว เอาแผ่นกระดานกว้างประมาณ ๕๐ เซนติเมตร ไขตะปูยึดไว้บนหัวเสาที่ปักไว้แล้ว ความสูงให้ได้เท่ากับสายตาที่มองไป หรือเสมอดตาที่มอง หาสังกะสีมาทำเป็นหลังกากันแดดกันฝน หาที่ปักรูป เทียน ที่ประดับดอกไม้ โยงสายสิญจน์จากศาลเพียงตาที่ตั้งเสร็จแล้วไปยังขันนํ้ามนต์ตั้งไว้หน้าประธานพระสงฆ์ที่นำเจริญพระพุทธมนต์

เครื่องสังเวย หรือเครื่องที่จะนำมาไหว้นั้น นอกจากดอกไม้ รูป เทียนแล้ว ก็มีน้ำข้าวปลาอาหาร ขนมหวานที่นิยมไหว้ทั่วไป และที่ขาดไม่ได้ในเครื่องสังเวย คือ หมากพลู บุหรี่จะต้องมีประจำเสมอ หากเป็นศาลปู่ตาทางภาคอีสานเครื่องเช่นสังเวยพิธี จะมีไก่ ๓ ตัว

^{๓๒} ณาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, เทศกาลและพิธีกรรมพระพุทธศาสนา, พิมพ์ครั้งที่๒, (พระนครศรีอยุธยา : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ๕.

^{๓๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๘.

เหล่า๑ ขวด บุหรี่ ยาสูบ หมาก ฝ้ายขึ้น และดอกไม้ รูปเทียน^{๓๔} สำหรับไก่ ๓ ตัวนั้นมีไว้เสี่ยงเกี่ยวกับฝนฟ้าอากาศในแต่ละปี เป็นเครื่องสังเวทเสี่ยง ๓ กรณีดังนี้ คือ

ไก่วัวที่ ๑ เสี่ยงทายเรื่องเกี่ยวกับมนุษย์

ไก่วัวที่ ๒ เสี่ยงทายเกี่ยวกับฝนฟ้าอากาศ

ไก่วัวที่ ๓ เสี่ยงทายเกี่ยวกับสัตว์เลี้ยงและพืชพันธุ์ธัญญาหาร

โดยใช้ดูจากลักษณะปลายขากรรไกรด้านในล่างทั้งสองข้างของไก่ ว่ามีลักษณะเป็นอย่างไรบ้าง คือ ดึงเอาขากรรไกร(ปากล่าง) ของไก่ที่บูชาแล้ว ออกมาดูว่า ปลายขากรรไกรทั้งสองข้างมีลักษณะเป็นอย่างไร ตามความเชื่อประเพณีคนภาคอีสาน และอีกความเชื่ออีกอย่างหนึ่งในการจะเดินทางไปต่างสถานที่ก็ต้องบอกเล่าให้ศาลรู้ เพื่อให้เกิดสิริมงคลในการเดินทาง ในชีวิตครอบครัวและทรัพย์สิน เช่น การจะปลูกบ้านอยู่ที่ใหม่ หรือ ยกอาคารสถานที่ราชการ ศาลาการเปรียญวัด การหล่อพระพุทธรูป ศาลากลางบ้าน แม้แต่สะพานที่ข้ามแม่น้ำลำธาร ก็จะมีศาลเพียงตาให้เห็นทุก ๆ สถานที่ เป็นการแสดงความเคารพนับถือวิญญาณหรือ ผีที่สถิตอยู่ที่นี่ แม้ทัพนายกองจะยกทัพไปตีเมืองไหน เมื่อไปตั้งค่ายทหาร ณ ที่สถานที่ใด ก็ต้องปลูกศาลเพียงตาประจำค่ายไว้เป็นที่เคารพสักการบูชาเป็นที่พึ่งทางใจยามคับขัน บนขอพรเจ้าที่ช่วยให้ชนะข้าศึกในการออกรบ และมีความปลอดภัยจากอันตรายใด ๆ ทั้งปวง นายพรานจะออกป่าล่าสัตว์ ไปจับสัตว์ใหญ่ เช่น ช้าง ก่อนลงมือจะจับช้างก็มีการสร้างศาลปะกำ หรือศาลเพียงตาเพื่อบวงสรวงเจ้าที่ ที่อยู่ในป่าเขาลำเนาไพรให้ช่วยในการจับช้างป่าสำเร็จ นี้ คือ ความเชื่อของชาวไทยที่จะลงมือทำอะไร ก็ต้องมีบนบานศาลกล่าวให้เจ้าที่รับรู้ได้เห็นการกระทำของตน ^{๓๕}ดังนั้นผู้วิจัยศึกษาความหมายของศาลเจ้าต่อไป ดังนี้

๒.๔ ความหมายของศาลเจ้า

ศาลเจ้า หมายถึง สถานที่สำหรับเทพารักษ์ เทวดา เจ้าป่า เจ้าเขา วิญญาณ และเป็นที่สถิตวิญญาณของเทพเจ้า เป็นความเชื่อของชาวจีนเกี่ยวกับวิญญาณความสำคัญ และมีอิทธิพลต่อชีวิตประจำวันพวกเขามาก คติความเชื่อในเรื่องนี้ของชาวจีนคล้าย ๆ กับชนชาติอื่นที่มีการแบ่งชั้น ของเทพหรือดวงวิญญาณ โดยแบ่งออกเป็น ๔ กลุ่มใหญ่ คือ

กลุ่มที่ ๑ เรียกว่า “จูเอี้ยะ” เป็นที่สถิตของเทพชั้นต่ำ อันหมายถึงวิญญาณของบรรพบุรุษ ลักษณะศาลจะตั้งติดพื้น

^{๓๔}นิคม วงศ์พงษ์คำ, ภูมิปัญญาพื้นบ้าน ศาลผีปู่ตา,วารสารบทความ,สาขาศิลปศึกษา คณะศึกษาศาสตร์, มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๔๘.

^{๓๕}เทพย์ สาริกบุตร, เทพยพิธิ,ม.ป.ป. (กรุงเทพมหานคร : อุดสาหกรรมกรพิมพ์ ถนนนครสวรรค์, ม.ป.ท.), หน้า ๒๔.

กลุ่มที่ ๒ เรียกว่า“ที่ดี” เป็นที่สิงสถิตของเทพที่พนธไปมาตามสถานที่ต่าง ๆ ในภพเดียวกับมนุษย์ ซึ่งเปรียบได้กับพระภูมิเจ้าที่ของไทย ที่มักจะทำเป็นแท่นสี่เหลี่ยมยกพื้นกลางแจ้งและเขาแขวนตะเกียงเป็นเครื่องหมาย เครื่องเช่นบูชามักเป็นอาหารเจ

กลุ่มที่ ๓ เรียกว่า“ตัวหรือปุงเถ่ากงม่า” เป็นที่สิงสถิตของดวงวิญญาณของมนุษย์ที่ทรงคุณธรรมและบริสุทธิ์“โป๊ยเซียน” นิยมสร้างเป็นวัด เป็นที่สิงสถิตของพระโพธิสัตว์

กลุ่มที่ ๔ เรียกว่า “เง็กเซียนฮ่องเต้” นับเป็นเทพที่มีบทบาทต่อความเป็นอยู่ของชาวจีนเป็นอย่างมากศาลเจ้าของชาวจีนส่วนใหญ่ในเมืองไทยเกินครึ่งมาจากเทพหรือเซียนนี้

การนับถือบูชารูปเคารพของชาวจีนในเมืองไทยบางครั้งพบว่า จะกระทำเฉพาะในกลุ่มบางภาษาและอาชีพ เช่น จีนแต้จิ๋วจะนับถือเทพเจ้าเสวียนเทียนสังคีหรือเจ้าพ่อเสือ จีนไหหลำนับถือจูโยบเนี้ยว รวมถึงเทพกวนอูด้วย แต่การนับถือเทพเจ้าของคนจีนก็จะไม่คงที่เสมอไป คือ ถ้าเทพองค์ใดมีคนมากราบไหว้บูชามากเทพองค์นั้นจะกลายเป็นเทพประจำศาลไปโดยปริยาย เช่น ศาลเจ้าถนนทรงวาด เปลี่ยนจากเทพปุนเถ่ากงเป็นเจ้าพ่อเสือ หรือที่ศาลเจ้าเลนเซียน เปลี่ยนเทพประธานจากเจ้าแม่กวนอิมเป็นเฮ้งเจีย ศาลเจ้าของชาวจีนในเขตเทศบาลเมืองสุรินทร์ จะมีเจ้าปู่ย่าหรือปุนเถ่ากง — ม่า เป็นที่เคารพนับถือของชาวไทยเชื้อสายจีนในเขตเทศบาลเมืองสุรินทร์ ปัจจุบันศาลเจ้านี้ ไม่ใช่เฉพาะคนไทยเชื้อสายจีนเท่านั้นที่ไปไหว้ แต่กลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ เช่น ไทยลาว ไทยส่วย คนไทยเชื้อสายเขมรก็ได้เข้ามาร่วมงานในศาลเจ้าด้วย

ศาลเจ้านับว่ามีความสำคัญต่อคนจีนในอำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์เป็นอย่างมาก สืบเนื่องมาจากยังยึดมั่นในความเชื่อดั้งเดิมของคนไทยเชื้อสายจีน ดังนั้น ไม่ว่าจะจัดงานฉลอง หรืองานบูชาเทพเจ้าประจำปีตามประเพณี ชาวจีนมักจะมาชุมนุมที่ศาลเจ้า จึงทำให้ศาลเจ้ามีบทบาทต่อชีวิตความเป็นอยู่ของพวกเขามากยิ่งขึ้น ในปีหนึ่ง ๆ ศาลเจ้าจะจัดงานหลายครั้งแตกต่างกันออกไป อาทิ งานสารททึงกระจาดเดือน ๗ งานเทศกาลหยวนเซียนเดือน ๑ งานฉลองตอบแทนบุญคุณเทพปลายปีงานฉลองวันเกิดเทพเจ้า ที่เป็นประธานในศาล งานฉลองวันเกิดเทพเจ้าชั้นรองในศาล วันเทศกาลกินเจ วันฉลองวันสร้างศาล วันระลึกวันตายของเทพผู้เป็นองค์ประธานของศาลเจ้า

ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ ศาลเจ้าไม่ใช่แค่เป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์สำหรับชาวจีนเท่านั้น เมื่อคนจีนอพยพเข้าในเมืองไทยมากขึ้น ลัทธิรักษาดิได้แผ่ขยายเข้ามาสู่ชาวจีนในไทย ศาลเจ้าได้กลายเป็นแหล่งชุมนุมของสมาคมลับของชาวจีนกลุ่มภาษาต่าง ๆ ต่อมาชาวจีนคำนึงถึงการศึกษาของบุตรหลาน ก็เริ่มตั้งโรงเรียนโดยอาศัยศาลเจ้าเป็นผู้อุปถัมภ์ ยังคงแสดงบทบาทและทำหน้าที่เป็นเพียงสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ที่ชาวจีนทุกภาษาเข้าไปกราบไหว้ และประกอบพิธีกรรมทางศาสนา บางแห่งมีการตั้งสมาคมฌาปนกิจศพเพื่อช่วยเหลือชาวจีนยากจนในเขตนั้น ๆ ด้วย

ชาวจีนในเขตอำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ มีอัตลักษณ์หนึ่งที่เกิดขึ้นพร้อมกับการรวมกลุ่มชาวจีนนั่นคือ ศาลเจ้าจีน เพื่อเป็นที่แสดงออกซึ่งความเชื่อและความศรัทธาของตน เป็นสถานที่พบปะสังสรรค์หรือเป็นโรงเรียนสำหรับชาวจีนก็มีสาเหตุในการสร้างศาลเจ้านั้น เกิดจากเหตุผลหลายประการ เช่น

- ๑) สร้างขึ้นเพื่อเป็นที่พึ่งทางใจ
- ๒) สร้างตามความเชื่อและประเพณีที่สืบทอดกันมาแต่โบราณ
- ๓) สร้างเพื่อเป็นศาลเจ้าประจำตระกูล เพื่อใช้เป็นที่กราบไหว้บรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว นอกจากนี้ยังมีการสร้างศาลเจ้าเพื่อแก้บน
- ๔) สร้างเพื่อการค้าและสร้างเพื่อแสดงศรัทธาต่อความศักดิ์สิทธิ์ เป็นต้น

ศาลเจ้าจีนในแต่ละแห่งจะมีอัตลักษณ์แต่ละสถานที่ ที่พบเห็นได้อย่างหนึ่ง คือ จะมีรูปแบบทางสถาปัตยกรรมและศิลปกรรมที่เป็นเอกลักษณ์มีรูปแบบลวดลายเฉพาะตัว ซึ่งมีส่วนประกอบหลักประกอบด้วย ตัวฐาน ตัวอาคารและหลังคา แบ่งตามรายละเอียดของรูปแบบต่าง ๆ ๕ รูปแบบ และมีอิทธิพลของความเชื่ออันเกี่ยวข้องกับธาตุทั้ง ๔ ซึ่งแสดงออกทางสีสันทันที่อยู่ในตัวศาลเจ้าเหล่านี้ด้วย คนจีนในแต่ละกลุ่มภาษาที่เข้ามาอาศัยอยู่ในประเทศไทยจะมีศาลเจ้าที่เคารพและสร้างขึ้นเฉพาะแต่เทพที่นับถือ ส่วนมากจะเหมือนกันเพราะความเชื่อหลักเกิดขึ้นจากความเชื่อเป็นสิริมงคลและความเชื่อดั้งเดิมของชาวจีนแทบทั้งสิ้น กล่าวได้ว่าคนไทยเชื้อสายจีนถึงแม้จะเข้ามาอาศัยอยู่ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์เป็นเวลาช้านานและมีความสัมพันธ์ข้ามเชื้อชาติ มีการแต่งงานกับคนไทย กับคนหลากหลายเชื้อชาติแต่ชาวจีนก็ยังรักษาเอกลักษณ์ สืบทอดขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรมเพื่อแสดงถึงเอกลักษณ์ของความเป็นคนจีนของตนไว้ตามคติความเชื่อของแต่ละผู้คนไป ดังนั้นผู้วิจัยได้ศึกษาความหมาย ดังต่อไปนี้ คือ

๒.๕ ความหมายของศาลพระภูมิ

ศาลพระภูมิ หมายถึง เป็นที่เทพารักษ์สถิต ผู้คนให้ความสำคัญ สักการะ บูชาตามบ้านเรือน สถานที่ราชการ และสถานที่ต่าง ๆ ที่เรียกว่าศาลพระภูมิการเชิญเทวดาต่าง ๆ มาอำนวยการตามคติความเชื่อ ดังอุทาหรณ์ที่แสดงไว้นี้ จะต้องจัดทำสถานที่รับรองเทวดา และเครื่องบัตริพลีบูชาให้สมควร สถานที่สำหรับรับรองเทวดาตามคติความเชื่อนี้ คือ “ศาลเพียงตา”ศาลเพียงตา เป็นคำเรียกศาลแบบหนึ่ง ทำขึ้นเป็นการชั่วคราว

ศาลเจ้าที่คือศาลเจ้าที่ของคนไทย มักจะเรียกกันว่า " ศาลตา-ยาย " เป็นบ้านทรงไทย มีเสา 6 เสา ขึ้นไปซึ่งบางครั้งจะตั้งอยู่คู่กับศาลพระภูมิ "เจ้าที่" คือ เจ้าของที่ดินที่เราเข้าไปอาศัยอยู่ หรือปลูกบ้านบนที่ดินนั้น เจ้าของที่ดินในที่นี้ หมายถึง เจ้าของที่ดิน (เดิม) ที่ตายไปแล้ว

(อาจอยู่มาหลายชั่วอายุคนแล้ว) และยังไม่ไปไหนยังอยู่ในที่ดินของตนเอง เจ้าที่ จะมีอยู่ 2 ประเภทคือ เจ้าที่แท้ กับเจ้าที่จร

๑)เจ้าที่แท้ ก็คือ ผู้ที่เป็นเจ้าของที่ดินเดิม เมื่อตายไปแล้วก็ยังเฝ้าที่ดินของตัวเอง อยู่ ไม่ยอมไปเกิด ประเภทปุโสมนเฝ้าทรัพย์ เมื่อมีคนเข้าไปอยู่ก็ต้องทำพิธีขออนุญาต และตั้งศาลเจ้า ที่บูชาเพื่อแสดงความเคารพต่อเจ้าของสถานที่

๒)เจ้าจร คือ วิญญาณเร่ร่อนอยู่บริเวณนั้น เมื่อเจ้าที่เดิมไปเกิดแล้ว ที่บริเวณนั้นก็ กลายเป็นที่สาธารณะ พวกวิญญาณเหล่านี้ ก็สามารถเข้าไปจับจองพื้นที่ อาจเข้าไปอยู่บ้านโน้น บ้านนี้ บ้านไหนเลี้ยงดูดีก็อาจจะขออยู่ประจำบ้านหลังนั้น กลายเป็นเจ้าที่บ้านนั้นไป

บ้านบางหลังที่มีการตั้งศาลเจ้าที่จีน (ตุ๊ยเอี้ย) เมื่อไปตรวจเช็คดูแล้ว อาจไม่มีเจ้าที่อยู่เลย ก็มีให้เห็นกันอยู่บ่อยๆ พุดง่าย ๆ มีแต่ศาลเปล่าๆ ไม่มีเทพสิงสถิตอยู่ ซึ่งอาจจะเข้าข่ายประเภทเจ้าที่ จจร การกราบไหว้บูชาก็อาจจะไม่มีผลอะไรเกิดขึ้น

กรณีที่เป็นการอยู่อาศัยในโครงการหมู่บ้าน ซึ่งส่วนใหญ่จะมีศาลเจ้าที่ของหมู่บ้านเป็น ศาลกลางที่คนในหมู่บ้านสามารถกราบไหว้บูชาได้ กรณีนี้การตั้งศาลเจ้าที่ภายในบ้าน อาจไม่ จำเป็นต้องตั้งก็ได้ เพราะถือว่า มีศาลเจ้าที่ใหญ่ให้กราบไหว้อยู่แล้ว ยกเว้นเป็นกรณีที่ไปสร้างบ้าน อยู่ในพื้นที่ที่มีเจ้าที่เฉพาะ หรือบังเอิญไปสร้างบ้านทับที่อยู่ของท่านพ่อดี การตั้งศาลมีความจำเป็น ยิ่งถ้าเป็นพื้นที่ ที่มีสภาพแวดล้อมที่ มีต้นไม้ใหญ่ปกคลุมรอบๆ บริเวณบ้าน ก็มักมีวิญญาณอยู่ บริเวณนั้น ซึ่งอาจจะเป็นเจ้าที่แท้หรือจร ก็ได้แล้วแต่การตั้งศาลเจ้านั้น สิ่งที่จะต้องคำนึงถึง ก็คือ การหาตำแหน่งการตั้งศาลที่ถูกต้อง เพราะถ้าตั้งผิดตำแหน่งผิดที่ อาจส่งผลกระทบได้ ลักษณะ ชัยภูมิที่ถูกต้องของการตั้งศาล จะต้องเป็น ดังต่อไปนี้

๑)ตำแหน่งศาลที่ถูกต้อง เวลาเดินเข้าบ้านจะต้องมองเห็น ยกมือไหว้ได้ทันที ซึ่ง ตำแหน่งที่ตรงกับประตูใหญ่ทางเข้าบ้านถือเป็นตำแหน่งที่ดีที่สุด ซึ่งส่วนใหญ่ก็จะวางตำแหน่งนี้ กันอยู่แล้ว แต่จะมีบางกรณีเท่านั้น ที่ศาลเจ้าที่อาจวางตำแหน่งอื่น เช่น ด้านข้างของตัวบ้าน ซึ่ง มักจะเป็นการวางเพื่อแก้ไขดวงจัญมากกว่า

๒) ห้ามวางศาลหลบมุม หรือมีสิ่งของมาปิดบังหน้าศาล บริเวณหน้าศาลเจ้าที่ จะต้องไม่มีที่โล่ง ห้ามมีสิ่งใดมาปิดบัง บางบ้านเอาศาลไปวางหลบอยู่ด้านหลังบ้าน เดินเข้าบ้าน มองไม่เห็นศาล ลักษณะแบบนี้ก็เข้าข่ายวางศาลผิด

๓) ห้ามตั้งศาลใต้คาน ศาลจะถูกคานกดทับ ทำให้ความศักดิ์สิทธิ์ของศาล ลดทอนลงไปได้เช่นเดียวกัน

๔)ห้ามมิให้มีต้นไม้ใหญ่ปกคลุมศาล

๕) ห้ามมิให้น้ำจากหลังคาตกมา หรือ ไหลมาโดนศาล^{๓๖}

การสร้างศาลพระภูมิขึ้นเพื่อให้เกิดความเป็นสิริมงคลในตนเองและหมู่คณะ จะได้ศึกษาความหมายของศาลเพียงตา ดังต่อไปนี้ คือ

๒.๖ ความหมายของศาลเพียงตา

ศาลเพียงตา หมายถึง ศาลที่ตั้งขึ้นชั่วคราว เพื่อให้เกิดสิริมงคลในชีวิต ในครอบครัว และทรัพย์สิน เช่น การจะปลูกบ้านอยู่ที่ใหม่ หรือ ยกอาคารสถานที่ราชการ ศาลาการเปรียญวัด การหล่อพระพุทธรูป ศาลากลางบ้าน แม้แต่สะพานที่ข้ามแม่น้ำลำธาร ก็จะมีศาลเพียงตาให้เห็นทุก ๆ สถานที่ เป็นการแสดงความเคารพนับถือวิญญาณหรือ ผีที่สถิตอยู่ที่นี่ แม้ทนายกองจะยกทัพไปตีเมืองไหน เมื่อไปตั้งค่ายทหาร ณ ที่สถานที่ใด ก็ต้องปลูกศาลเพียงตา ประจำค่ายไว้เป็นที่เคารพสักการบูชาเป็นที่พึ่งทางใจยามคับขัน บ่นขอพรเจ้าที่ช่วยให้ชนะข้าศึกในการออกรบ และมีความปลอดภัยจากอันตรายใด ๆ ทั้งปวง นายพรานจะออกป่าล่าสัตว์ ไปจับสัตว์ใหญ่ เช่น ช้าง ก่อนลงมือจะจับช้างก็มีการสร้างศาลปะกำ หรือศาลเพียงตาเพื่อบวงสรวงเจ้าที่ ที่อยู่ในป่าเขาเหล่านั้นให้ช่วยในการจับช้างป่าสำเร็จ นี้ คือ ความเชื่อของชาวไทยที่จะลงมือทำอะไร ก็ต้องมีบนบานศาลกล่าวให้เจ้าที่รับรู้ได้เห็นการกระทำของตน ^{๓๗}

๒.๗ ความสำคัญของศาลเจ้า

ศาลเจ้าเป็นศาสนวัตถุ จะคงอยู่ได้ก็ด้วยมนุษย์เราจะรักษาเอาไว้ไม่สูญหายไปจากโลกนั้น ต้องเรียนรู้บทบาทที่สำคัญของศาลเจ้าที่มีต่อชาวไทยเชื้อสายจีนและคนไทยทั่วไป ให้เข้าใจในหลักการของศาลเจ้า ซึ่งข้อนี้ควรจะเป็นหน้าที่ร่วมกันของหน่วยงานหลักและทุกศาลเจ้า โดยทุกศาลเจ้าควรจะมีการจัดพิธีกรรมต่าง ๆ ทุกเทศกาลอย่างครบถ้วนและถูกต้อง ซึ่งควรจะมีการให้ความรู้แก่ผู้สักการะในเรื่องต้นกำเนิด เหตุผล สาระและความสำคัญของพิธีกรรมและเทศกาลต่าง ๆ เพื่อสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องและเห็นถึงความสำคัญของเทศกาลและพิธีกรรมที่บรรพบุรุษได้คิดสร้างสรรค์ขึ้นมา การให้ความรู้นี้อาจจะเป็นไปในรูปแบบของการจัดการบรรยายทางวิชาการ, การเขียนเป็นบทความในหนังสือหรือวารสารต่าง ๆ การจัดนิทรรศการย่อ ๆ ในศาลเจ้าหรือสมาคมในทุกเทศกาล หรือจัดให้อยู่ในหลักสูตรการเรียนการสอนของโรงเรียน เป็นต้น

^{๓๖} เทพนมตั้งศาล, (ออนไลน์), แหล่งที่มา : www.Thepporm.com (๑๑ มิ.ย. ๒๕๕๕).

^{๓๗} เทพย์ สาริกบุตร, เทพยพิธิ, ม.ป.พ.(กรุงเทพมหานคร : อุตสาหกรรมกรพิมพ์ ถนนนครสวรรค์, ม.ป.ท.), หน้า ๒๔.

๑) อนุรักษประเพณีการไหว้เจ้าศาลเจ้า มีบทบาทความสำคัญต่อชาวจีนในเมืองไทยมาก เนื่องจากมีความยึดมั่นในความเชื่อดั้งเดิม ดังนั้น ไม่ว่าจะเป็นงานฉลอง หรืองานบูชาเทพเจ้าประจำปีตามประเพณี ชาวจีนก็มักชุมนุมกันที่ศาลเจ้า ทำให้ศาลเจ้ามีบทบาทต่อชีวิตความเป็นอยู่ของพวกเขามากยิ่งขึ้น ในปีหนึ่ง ๆ ศาลเจ้าจะมีการจัดงานหลายครั้งแตกต่างกันออกไป อาทิ เช่น

- (๑) วันเทศกาลหยวนเจียว
- (๒) วันระลึกตายของเทพผู้เป็นองค์ประธานของศาลเจ้า
- (๓) วันฉลองวันเกิดเทพผู้เป็นประธานศาลเจ้า
- (๔) วันฉลองวันเกิดเทพชั้นรองในศาล
- (๕) วันสารททิงกระจาดเดือน ๗
- (๖) วันเทศกาลกินเจ
- (๗) วันฉลองวันสร้างศาล
- (๘) วันฉลองตอบแทนบุญคุณเทพ

ศาลเจ้าในเขตเทศบาลเมืองสุรินทร์ เป็นสถานที่ที่ใช้ประกอบพิธีกรรมทางศาสนาสำหรับเทศกาลที่สำคัญ ๆ ที่นอกเหนือจากการเข้าไปไหว้บูชาเพื่อขอพร เช่น เทศกาลสมโภชบูชาเทศกาลตรุษจีน เทศกาลสารทจีน บุญทรง ตั้งสมบุรณ์ กล่าวว่า ศาลเจ้าเป็นศูนย์รวมจิตใจ เป็นสถานที่ให้รำลึกถึงผู้มีบุญคุณที่ทำให้คนจีนสามารถใช้ชีวิตในต่างแดนได้อย่างมีความสุข และที่สำคัญศาลเจ้าในเขตเทศบาลเมืองสุรินทร์ได้รวมเอาความเชื่อของคนเชื้อสายจีนและความเชื่อของคนไทยเข้าไปรวมอยู่ด้วย จะเห็นได้จากการจัดงานสมโภชบูชาจะต้องอัญเชิญเจ้าปู่ทองแดงให้มาร่วมงานด้วยทุกปี เพราะเจ้าปู่ทองแดงเป็นผู้คอยปกป้องรักษาคุ้มครองลูกหลานในเขตเทศบาลเมืองสุรินทร์ เป็นสัญลักษณ์ของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่คนไทยในเขตเทศบาลเมืองสุรินทร์ ในพื้นที่อำเภอเมืองสุรินทร์ และอำเภอใกล้เคียงให้ความเคารพนับถือ รวมถึงคนไทยเชื้อสายจีนในเขตเทศบาลเมืองสุรินทร์ส่วนใหญ่ก็ให้ความเคารพนับถือด้วยเช่นกัน ซึ่งคนจีนมีความคิดว่าตนเองเข้ามาเป็นผู้อาศัยก็ต้องเคารพนับถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ของคนในพื้นที่ด้วย จะได้อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข

๒) สร้างความศรัทธา และความสามัคคีในชุมชน ศาลเจ้า เป็นสถานที่ประชุมปรึกษาปัญหาของชาวไทยเชื้อสายจีน และคนทั่วไป เช่น วันสารททิงกระจาดเดือน ๗, งานฉาปนกิจศพไร้ญาติ เป็นต้น ต้องอาศัยแรงสามัคคีจากผู้คนจำนวนมากช่วยงาน ในแต่ละงาน เพราะถือว่าเป็นงานใหญ่ของศาลเจ้าได้มาช่วยเหลือกัน เกิดแรงศรัทธาของคนที่พบเห็น ความสามัคคีก็เกิดขึ้น

๓) มีคณะกรรมการ และเจ้าหน้าที่ดูแลรักษาศาลเจ้า ศาสนาสถานเมื่อใช้สอยสถานที่มาเป็นเวลานาน ๆ ก็เกิดชำรุดทรุดโทรม สกปรกเปื้อนเปื้อน เป็นธรรมดา คณะกรรมการศาลเจ้า จัดหาช่างที่ชำนาญมาบูรณะซ่อมแซมให้ดีขึ้นเหมือนเดิม มีการโรงไว้คอยทำความสะอาดเช็ดถูให้สะอาดอยู่เป็นประจำ เพราะศาลเจ้าเป็นศาสนสถานที่สะอาด คนไปไหว้เจ้าจิตใจสะอาดด้วย

ศาลเจ้าจะคงอยู่ได้ก็ด้วยแรงศรัทธาจากสาธุชนที่ไปทำบุญ แล้วรับเอาธรรมะที่หลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้ามาปฏิบัติให้เกิดมรรคผล มีใจรักและศรัทธา นอกจากขอพรให้ชีวิตอยู่ดีมีสุขแล้ว ต้องช่วยกันอนุรักษ์รักษาเพราะเป็นศาสนสถานที่สำคัญให้คงอยู่ต่อไปดังนั้นจึงศึกษาความสำคัญของศาลพระภูมิ ดังนี้

๒.๔ ความสำคัญของศาลพระภูมิ

ความสำคัญของศาลพระภูมินั้นจะคงอยู่ได้ ก็ขึ้นอยู่กับความเชื่อ เชื่อในอำนาจที่มองไม่เห็น เป็นสิ่งลึกลับ แต่มีอำนาจให้ผู้ศรัทธาเลื่อมใส และทำการกราบไหว้บูชาขอพรสำเร็จดังใจปรารถนา จึงมีการเชื่อบวงสรวงสิ่งของนานาชนิด ที่ช่วยให้อยู่รอดปลอดภัย ดังนี้

๑) ความศรัทธาในศาลพระภูมิ ที่ตั้งอยู่ในเขตอาคารสถานที่ เมื่อไปบนบานศาลกล่าวขอพรสิ่งใด ก็ได้ตั้งใจหมายปอง จึงมีใจเลื่อมใสในศาลพระภูมิ ตอบแทนด้วย การไหว้มาลัย ๙ สี มณี ๙ แสง กำแพง ๙ ชั้น และของบริวารต่าง ๆ

๒) ศาลพระภูมิคงอยู่ เป็นบ่อเกิดของโชคลาภ ให้สมบุญไปด้วยทรัพย์สินเงินทอง มีข้าทาสบริวารรับใช้ เพราะการตั้งศาลพระภูมิถูกต้องตามลักษณะของศาลพระภูมิ จึงอำนวยโชคชะตาให้มั่งมีศรีสุข

๓) เป็นที่พึ่งทางใจ เป็นยารักษาทางใจคนคนหนึ่ง เมื่อเกิดความทุกข์เดือดร้อนขึ้นมาไม่มีที่พึ่ง จึงไปทำการบูชา บนบานให้ศาลพระภูมิช่วยหาทางออกให้ เมื่อสำเร็จสมประสงค์ตามที่บนเอาไว้ จึงแก้บนด้วยวิธีการต่าง ๆ เพื่อตอบแทน

ศาลพระภูมินี้ มิแต่จะเจริญไปข้างหน้าเรื่อย ๆ และเป็นการคงอยู่ที่ยาวนานแข็งแรงด้วยปัจจุบันนี้ จะมีการตั้งศาลทุกหลังคาเรือนก็ว่าได้

๒.๕ ความสำคัญของศาลเพียงตา

ปัจจุบันศาลเพียงตาก็มีให้เห็นอยู่ทั่วไป มีความสำคัญในการทำพิธีกรรม จะทำอะไรก็ต้องสร้างศาลเพียงตาขึ้นมาก่อนเป็นลำดับแรก เช่น การที่พระสงฆ์ไปเจริญพระพุทธมนต์ในงานทำบุญก่อนเจดีย์ทราย ก่อนที่พระสงฆ์จะเจริญพระพุทธมนต์ในตอนเย็นนั้น จะต้องตั้งศาลเพียงตาขึ้นมาก่อน

แล้ว จึงมีการตั้งมณฑลพิธี วางราชวัตรฉัตรธงขึ้น เพื่อป้องกันเภทภัยต่าง ๆ จะมาเบียดเบียน ที่มาแล้วก็ขอให้ผ่านไป

การสร้างเพิงดา คือ การรักษาประเพณี และสร้างให้เป็นที่ยึดถือวิญญานอยู่ ณ ที่นั้นทำการบูชากราบไหว้ เพื่อขอให้ช่วยพรความเป็นสิริมงคลในชีวิตและทรัพย์สิน สังเกตดูในปัจจุบันจะมีเห็นอยู่ทั่วไปศาลเพิงดาเขาจะปักเสาพื้นศาลอยู่ระดับเพิงดา จะใช้เส้นวัดคักแดน บวงสรวง เป็นการชั่วคราว อย่างเมื่อก่อนเขาประหารชีวิตนักโทษด้วยดาบ ส่วนมาก ทำกันในวัด หรือสถานที่ๆเกิดเหตุ หรือลานวัด ในวัดเขาห้ามฆ่าตัดชีวิตอยู่แล้ว เขาจะปลุกศาลหยาบๆขึ้นมา เช่นด้วย ขนมหันยิว เหลืองแดง ไล่กระทิง แล้วปล่อยทิ้งศพลงไปหลังเสร็จพิธีแล้ว แล้วย่านผม ริมโขงเวลาเขามีงานแข่งเรือบางหมู่บ้าน ก่อนแข่งเขาทำพิธี ปลุกศาลเพิงดา ขอมมา แม่พระคงคา ปักธูปปักเทียน เส้นวัดด้วยขนมหันยิวเหลืองแดง แบ่งบางส่วนวางไว้โคนเสาศาล บางส่วนเอาลอยไปตามลำน้ำ ส่วนที่วางเอาไว้โคนเสาศาลเป็นอนุรักษไว้ให้คงอยู่ถึงลูกหลาน ดังนั้นผู้วิจัยศึกษาประโยชน์ศาลเจ้า, ศาลพระภูมิ, ศาลเพิงดา ต่อไป ดังนี้

๒.๑๐ ประโยชน์ของศาลเจ้า

ศาลเจ้าเป็นศาสนสถานที่มีประโยชน์และความสำคัญสำหรับคนจีนเป็นอย่างมาก เพราะคนจีนมีความเชื่อในเรื่องเทพเจ้า ศาลเจ้าเป็นสถานที่ประดิษฐานเทพเจ้าตามความเชื่อของคนจีน ชาวจีนเป็นผู้ที่ยึดมั่นในประเพณีและความเชื่อดั้งเดิมอย่างเคร่งครัด ศาลเจ้าของคนไทยเชื้อสายจีนเป็นสถานที่ที่มีความสำคัญและประโยชน์ต่อชุมชนในด้านต่าง ๆ ดังนี้

- ๑) ใช้เป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรมในเทศกาลสำคัญ ๆ
- ๒) ใช้เป็นสถานที่ในการจัดกิจกรรมเพื่อลูกหลานชาวจีนได้มาพบปะสังสรรค์
- ๓) ให้บริการสังคมโดยให้เช่าสถานที่จัดกิจกรรมทั้งด้านการเมืองสาธารณสุข
- ๔) เป็นสถานที่ในการถ่ายทอดความรู้ด้านประเพณีวัฒนธรรม
- ๕) เป็นแหล่งศึกษาหาความรู้ ทั้งด้านประเพณีวัฒนธรรม ความเชื่อ สถาปัตยกรรม

จิตรกรรม ประติมากรรม

๒.๑๑ ประโยชน์ของศาลพระภูมิ

ศาลพระภูมิเป็นศาลที่ตั้งอยู่ในบริเวณบ้านเรือน อาคารสถานที่ราชการ เป็นสิ่งที่ยึดเหนี่ยวทางจิตใจ จึงถือได้ว่า ศาลพระภูมิ มีอิทธิพลทางด้านจิตใจของผู้ที่อยู่อาศัยโดยตรง เมื่อเกิดความสบายใจรู้สึกว่าจะมีความปลอดภัยในชีวิตการเป็นอยู่และทรัพย์สินไม่สูญเสีย เพราะมีสิ่งศักดิ์สิทธิ์คุ้มครอง ยังมีกำลังใจในการทำงานด้วยความเชื่อมั่น มั่นใจไม่พะว้าพะวัง การงานสิ่งที่ทำก็มีประสิทธิภาพประสบผลสำเร็จมากขึ้น ดังนั้นชาวบ้านจึงมีความคิดเห็นว่า การมีศาลพระภูมิตั้งไว้ในบริเวณบ้านเป็นสิ่งที่ดี ซึ่งให้เห็นว่า การปฏิบัติตามความเชื่อเป็นสิ่งที่มียุทธผลต่อวิถีชีวิตของ

ชาวบ้านเป็นอย่างยิ่ง หากปฏิบัติตามความเชื่อและประกอบพิธีกรรมอย่างถูกต้อง จะมีอำนาจเร้นลับที่บันดาลให้เกิดความสุขและปลอดภัยประสบความสำเร็จในอาชีพ^{๓๔} ดังนั้นศาลพระภูมิจึงมีประโยชน์หลายด้าน ดังต่อไปนี้ คือ

๑) ประโยชน์ด้านสังคม พบว่า การตั้งศาลพระภูมินั้นส่งผลให้เกิดต่อการดำรงชีวิตในทางอ้อม เนื่องจากคติความเชื่อหรือภูมิปัญญาที่แฝงอยู่ในข้อปฏิบัติ และข้อห้ามเกี่ยวกับศาลพระภูมินั้น ไม่ส่งผลให้เห็นเป็นรูปธรรมได้โดยตรง หากแต่เป็นการขัดเกลาจิตใจของผู้อยู่อาศัยในบ้านด้วยการซึมซับเอาคติธรรมแง่คิดต่างๆ ที่เกิดหลังจากปฏิบัติอย่างถูกต้องต่อศาลพระภูมิและความเชื่อยังช่วยให้เกิดความสัมพันธ์ระหว่างคนที่อยู่ร่วมกันทางสังคม ให้เกิดความสามัคคีปรองดองเป็นความเชื่อทางจิตวิทยา และเป็นที่พึ่งทางใจให้กับชาวบ้าน สร้างความสัมพันธ์อันดีให้เกิดขึ้นภายในชุมชนนั้นๆ

๒) ประโยชน์ด้านการศึกษา ศาลพระภูมิเกี่ยวข้องกับสังคมไทยตั้งแต่อดีต เมื่อครั้งได้รับอิทธิพลความเชื่อด้านนี้จากอินเดีย ผ่านการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงในหลายๆ ด้าน ทั้งด้าน รูปแบบ พิธีกรรม และคติธรรมที่แฝงอยู่ ด้วยภูมิปัญญาทางด้านต่างๆ ของบรรพบุรุษไทย ไม่ว่าจะเป็นเรื่องเกี่ยวกับสถาปัตยกรรม คติความเชื่อ ศิลปกรรม และด้านอื่นๆ อิทธิพลของพระพุทธศาสนา ที่เข้ามามีอิทธิพลด้านความเชื่อเป็นอย่างมากโดยจะเห็นได้ในปัจจุบัน ในด้านพิธีกรรมนั้นเป็นการถ่ายทอดการศึกษาแบบไม่เป็นทางการ เป็นการถ่ายทอดประสบการณ์ระหว่างวัย คือ จากรุ่นสู่รุ่นที่มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน ในระบบครอบครัว พ่อแม่อบรมสั่งสอนลูกทั้งทางตรงทางอ้อม จากปฏิบัติสืบทอดกันมา มีประสบการณ์สืบทอดคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง เป็นการเรียนรู้ผ่านสื่อ คือ พิธีกรรมที่เกิดขึ้นในชีวิตจากสภาพสังคมตลอดเวลา

๓) ประโยชน์ด้านเศรษฐกิจ พบว่า ชาวบ้านที่ตั้งศาลพระภูมิยังเชื่อว่าการตั้งศาลพระภูมิส่งผลให้เกิดลูกวัวขึ้นในระบบเศรษฐกิจ ระหว่างผู้ซื้อกับผู้ขาย ห่วงโซ่ถัดมา คือระหว่างผู้ตั้งศาลพระภูมิกับผู้ประกอบการตั้งศาลพระภูมิ ห่วงโซ่นี้ทำให้เกิดการจ้างงานที่ไม่ใช่การใช้แรงงานทั่วไป แต่เป็นการจ้างเอาภูมิปัญญาทางด้านคติความเชื่อที่มีอยู่ภายในสังคมไทย และเป็นการส่งเสริมให้ภูมิปัญญาด้านนี้ได้รับการสืบทอดอยู่ในสังคมต่อไป

๔) ประโยชน์ด้านสิ่งแวดล้อม พบว่า ชาวบ้านถือกันว่าจะทิ้งขยะในบริเวณที่ตั้งศาลพระภูมิ ไม่ทำให้บริเวณนั้นสกปรก และไม่ตัดต้นไม้ในบริเวณศาลพระภูมิ ดังนั้นบริเวณศาลพระภูมิจึงเป็นสถานที่ที่สะอาด ียบร้อย เป็นแหล่งอาหาร เป็นแหล่งพักผ่อนหย่อนใจ ทำให้ระบบนิเวศบริเวณนั้นสมดุลยิ่งขึ้น ซึ่งให้เห็นว่าพิธีกรรมและความเชื่อเหล่านี้ ซึ่งเป็นส่วนสำคัญ

^{๓๔} สุกัญญา สัญญาวิวัฒน์, ทฤษฎีสังคมวิทยา : การสร้าง การประเมินค่าและการใช้ประโยชน์,

ของภูมิปัญญาท้องถิ่นอันเกิดขึ้นเพื่อจัดระเบียบให้กับการผลิตและการจัดการทรัพยากร โดยการเสริมสร้างความผูกพันทางศีลธรรมและการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันระหว่างชุมชนกับบ้าน ^{๓๙}

๑.๑๒ ประโยชน์ของศาลเพียงตา

ศาลเพียงตาเป็นศาลเล็กๆ ที่ตั้งขึ้นเป็นการชั่วคราวเพื่อประโยชน์ในการประกอบพิธีกรรม ประโยชน์ศาลเพียงตา อาจารย์จุลทัศน์ พยาฆรานนท์ราชบัณฑิต ท่านเล่าให้ฟังว่า คนไทยสมัยก่อนก็ดีหรือคนไทยในปัจจุบันแม้เป็นพุทธศาสนิกชน มีศรัทธาในพุทธาภพก็ดีกระนั้นก็ตาม ความเชื่อและนับถือเทวานุภาพในศาสนาพราหมณ์มีอยู่ไม่น้อยเมื่อจะประกอบกิจหรือริเริ่มทำการใด ก็มักจะต้องเชิญเทวดาต่าง ๆ มาช่วยอำนวยพร ให้กำลังใจ ให้สำเร็จประโยชน์ดังประสงค์เป็น เช่นว่านี่เงินเป็นคติความเชื่ออย่างหนึ่ง คติความเชื่อตามกล่าวมีอุทาหรณ์ทราบได้จากความในเสภาเรื่องขุนช้างขุนแผนตอนนาย จันศรตั้งพิธีบวงสรวงเทวดาดังความต่อไป

....“ครั้นมาถึงชายไพร่ใกล้สุพรรณ

ปลงช้างรวมกันอยู่ในป่า

นายจันศรปลุกศาลขึ้นเพียงตา

เอาผ้าขาวลาดคาดเพดาน

ต่างคนเอาประเจียดแลงมงคล

หอกดาบของตนขึ้นบนศาล

เหล้าข้าวบตรพลีพิธีการ

ควหาวนรูปเทียนสว่างตา”^{๔๐}

ศาลเพียงตาที่ตั้งอยู่ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์เป็นศาลที่ตั้งขึ้นชั่วคราวในคราวที่ไปออกศึกสงคราม หรือออกจับช้างป่าในสมัยโบราณของกลุ่มชนส่วย ในจังหวัดสุรินทร์การตั้งศาลเพียงตา ขึ้นในบริเวณนั้น เพื่อทำพิธีบวงสรวงเจ้าป่าเจ้าเขา แล้วบอกกล่าวเจ้าป่าเจ้าเขา ขอให้จับช้างได้ง่ายโดยเร็ววัน และได้บนบานไว้ว่า หากจับช้างได้ในบริเวณใดจะสร้างวัดขึ้นในบริเวณนั้น เพื่ออุทิศส่วนบุญกุศลให้แก่เจ้าป่าเจ้าเขา ผู้เป็นเจ้าของถิ่น และเทวดาที่สถิตอยู่บริเวณนั้น

^{๓๙} ปณิธิ ศรีชัย, “ความสัมพันธ์ระหว่างศาลเจ้ากับหมู่บ้าน: กรณีศึกษาชุมชน หมู่ ๑ บ้านนา ตำบลโพรงมะเดื่อ อำเภอเมืองนครปฐม”, วิทยานิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๔๐), หน้า ๑๐๗.

^{๔๐} บอร์ดแห่งการศึกษา, (ออนไลน์), แหล่งที่มา : <http://forum.02dual.com>. เข้าถึง(๓๐ พฤศจิกายน ๕๕.)

ด้วย“การเชิญเทวดาต่างๆ มาอำนวยการตามคติความเชื่อ ดังอุทาหรณ์ที่แสดงไว้นี้จะต้องจัดทำสถานที่รับรองเทวดา และเครื่องบัตร์พลีบูชาให้สมควรสถานที่สำหรับรับรองเทวดาตามคติความเชื่อนี้ คือ “ศาลเพียงตา” ศาลเพียงตาเป็นคำเรียกศาลแบบหนึ่ง ทำขึ้นชั่วคราวใช้การชั่วคราวมีขนาดพื้นศาลสูงขึ้นจากพื้นดินเพียงตา (ในระดับสายตา) ผู้ทำการ สร้างด้วยไม้รวก ๖ ลำ ตั้งขึ้นเป็นเสา ศาล ๖ ต้น เสา ๔ ต้นแรกปักสี่มุม ขนาดสูงเพียงตาหรือเสมอรระดับตาผู้ประกอบการพิธี ปลายเสาปูพื้นด้วยซี่ไม้หรือฟาก สมมุติเป็นตัวศาลส่วนเสาอีก ๒ ต้น ตั้งเป็นคู่อู่ต่อออกมาข้างหน้าตัวศาล แต่ปลายเสาดำกว่าประมาณ ๑ คืบ ปูพื้นเช่นเดียวกัน ส่วนนี้เป็นชานหน้าศาลพื้นและชานศาลเพียงตามักทำขนาดกว้างและยาวด้านละ ๑ สอก เป็นสี่เหลี่ยมจัตุรัสบนศาลและชานข้างหน้าปูผ้าขาวให้ชายปกลงโดยรอบจะสร้างขึ้นงานพิธีต่างๆ ก่อนที่จะมีพิธีอื่นแทรกเข้ามา เช่น พิธีปลูกเรือนใหม่ พิธีมงคลสมรสพิธีทำขวัญ พิธีเริ่มทำการงานต่าง ๆ เป็นต้น

สรุปศาลเจ้าเป็นศาลที่ชาวไทยเชื้อสายจีนในเขตอำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ใช้เป็นศาสนสถานในการประกอบพิธีกรรมทางศาสนาพุทธมหายาน เช่น เป็นที่กราบไหว้สักการะเทพเจ้าต่างๆ ตลอดจนไหว้บรรพบุรุษ เพื่อแสดงออกความกตัญญูทดแทน ศาลพระภูมิ เป็นศาลที่ตั้งไว้ในบริเวณบ้านเรือน อาคารสถานที่ราชการทั่วไป เพื่อเป็นเช่นสรวงเจ้าที่ที่ตนอาศัยอยู่ และเพื่อให้ปกป้องรักษาคุ้มครองทรัพย์สินให้รอดพ้นภัยอันตรายหายนจากภัยต่างๆ และบนบานศาลกล่าวให้หายจากโรคภัยไข้เจ็บ เมื่อหายจากเจ็บไข้จึงมีการเช่นสรวงบูชาด้วยของที่บนบานเอาไว้ หรือบูชาเป็นประจำด้วยดอกไม้ ธูป เทียน น้ำชา เพื่อให้เกิดขวัญกำลังใจที่ดีในการประกอบอาชีพหน้าที่การงานให้เจริญรุ่งเรือง ศาลเพียงตา เป็นศาลที่ตั้งขึ้นชั่วคราวสูงเท่าสายตาที่ทอดมองไปพอดี สร้างในเวลาออกทัพจับศึก หรือขึ้นบ้านหลังใหม่ มีงานมงคล เช่นงานบวช งานต่ออายุ นิมนต์พระสงฆ์เจริญพุทธมนต์ เป็นต้น

^{๔๑} ด่านานวัดไตรภูมิ,(ออนไลน์), แหล่งที่มา:

<http://202.29.15.9/rlocal/stories.php?story=13/02/13/4284400>(๕ มีนาคม ๒๕๕๖).